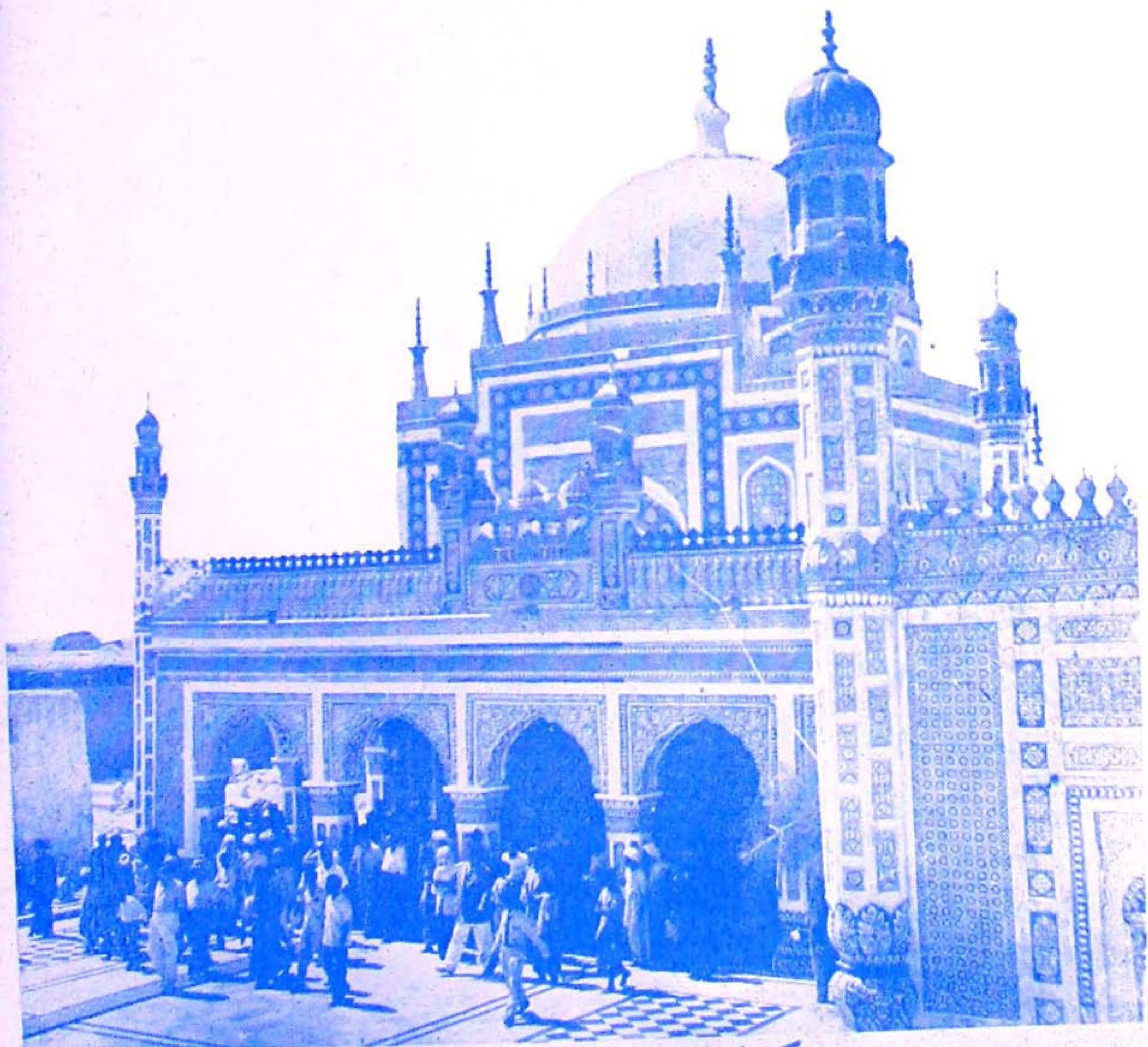

عرفان لطیف

3354

شیر علی

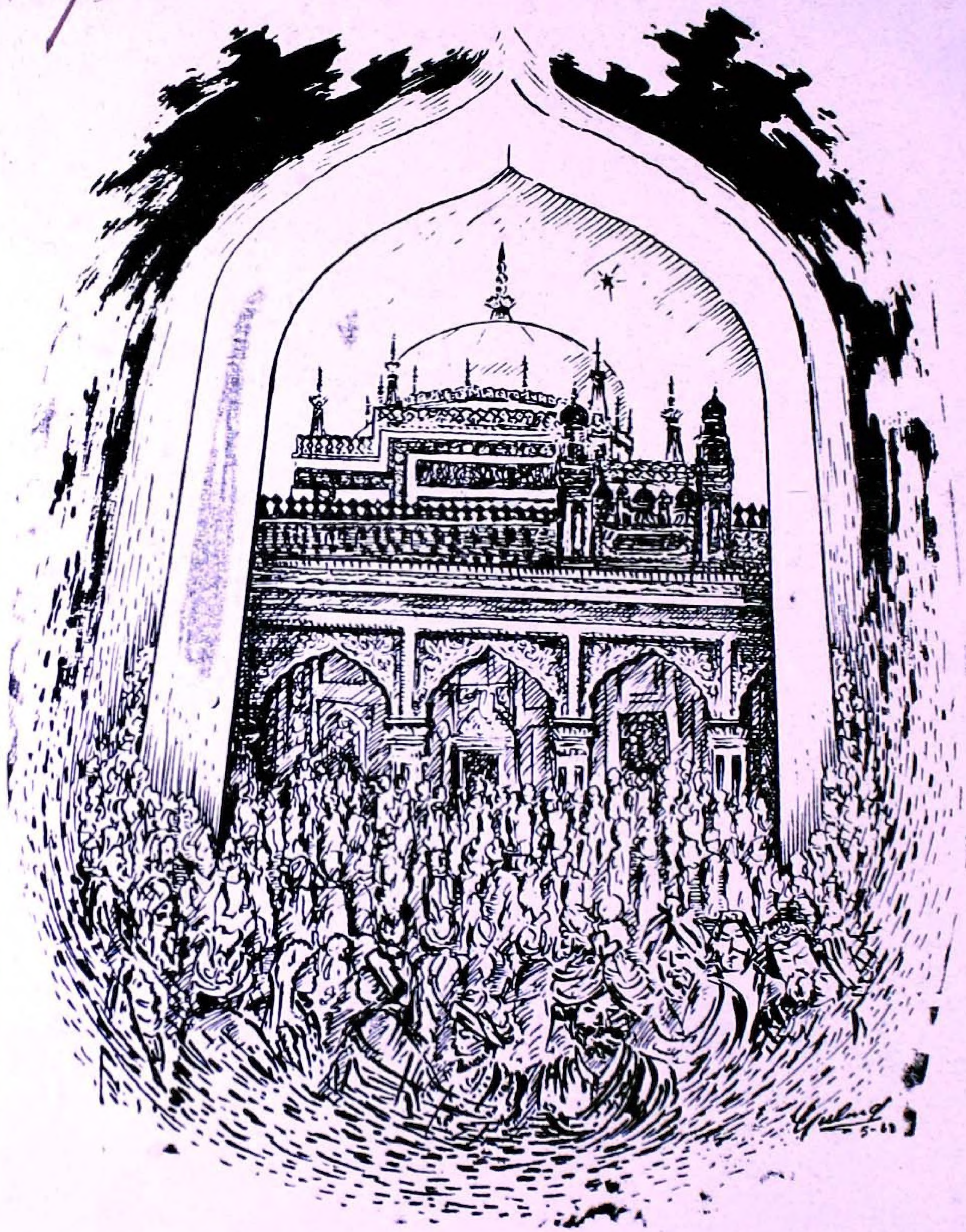
در گاہ شاہ عبد الطیف پٹائی

عرفان لطیف

94/90

5-11

~~67022~~

86522

2

فہرست

نمبر	مضمون
۱	پیغام :- جناب غلام نبی صاحب مہوٹ
۲	پیش لفظ :- جناب مسرور حسن صاحب
۳	تذراۃ عقیدت :- سید بشیر حسین صاحب
۴	شاہ جو عرفان
۵	وحدانیت
۶	رسالت ۴

تحت روضه

نام روضه

پیشانی

نام روضه در این روضه

نام روضه در این روضه

نام روضه در این روضه

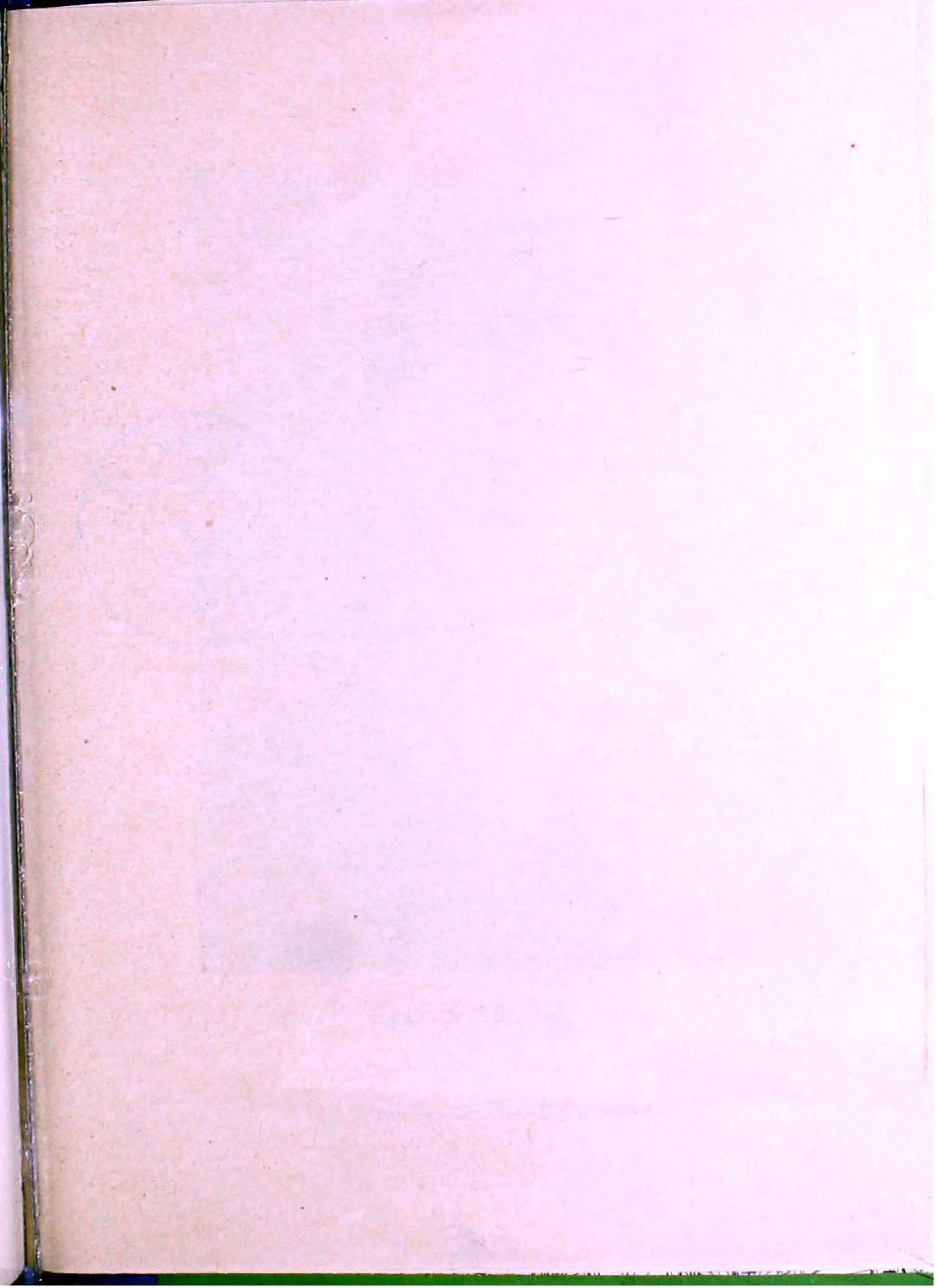
نام روضه در این روضه

نام روضه در این روضه

نام روضه در این روضه

جناب غلام نبی ہیمنٹ
وزیر اطلاعات، قانون و ہالیمانی امور
حکومت آلہندو پاکستان .

پيغام

واديء سنڌ جي سرزمين اسانجي برصغير ۾ هاب الاسلام جو درجو رکي ٿي ڇاڪاڻ ته آڳاٽي زماني کانوئي عرب ملڪ جا مسلمان تجارت ۽ تبليغ جي سانگي سنڌ ۾ ايندا رهيا. اهڙيءَ طرح هن برصغير جي ڪفرستان ۾ اسلامي نور جو چراغ سڀ کان اول هن سرزمين تي روشن ٿيو جنهن جا ڪرڻا رفته رفته هندستان جي ڪنڊڪڙڇ تائين پهچندا رهيا.

مسلمان تاجرن جي مسلسل آمدورفت ۽ سندن تبليغ ۽ تجارت تي ساڳ ۽ ايمانداري کان متاثر ٿي، هتي جا باشندا اسلام جي دائري ۾ داخل ٿيندا رهيا. انهيءَ اسلامي معاشري ۽ پاڪيزه ماحول هن سرزمين کي ڪيترائي عارف، ۽ ڪامل بزرگ عطا ڪيا؛ جن پنهنجي روحاني تعليم سان هتي جي رهاڪن کي فيضياب ڪيو.

انهن باڪمال بزرگن مان شاه عبداللطيف ڀٽائي جي بلند مقام کي هند ۽ سنڌ جا ماڻهو تسليم ڪري چڪا آهن. اسان جو شاه لطيف نه فقط روحاني علم ۽ عرفان جي دولت کان مالا مال هو، پر پاڻ هڪ نهايت عظيم مفڪر ۽ بلند پايو شاعر پڻ هيو. جنهن پنهنجي فڪر کي پختو ڪرڻ لاءِ عملي تجربن کي ضروري ڄاتو ۽ انهيءَ لاءِ سير وساحت وسيلي جهر جهنگ ۽ جبل ڏوري، واديون، ۽ ميدان لتاڙي، سامونڊي ڪنارن تائين پهچي، انهن جي ديس ۾ رهندڙ هر طبقي جي ماڻهن جي زندگيءَ جو عميق نظر سان مطالعو ڪيو. انهيءَ کانپوءِ شاه لطيف عرفان الاهي ۽ روحاني رمزن کي پنهنجي مشاهدي سان مطابقت

ذیئي عوامي داستان ۽ لوڪ ڪهاڻين کي تشبيهه ٻڌائي نهايت اعليٰ معيار جي شعر جي صورت ۾ پيش ڪيو.

جئين مولانا روم جي ڪلام متعلق چيو ويو آهي ته :-

هست قرآن در زبان پهلوي

اهڙي طرح شاه لطيف پاڻ پنهنجي ڪلام جي باري ۾ چيو آهي ته :-

” جي تو بيت پانڻيا ، سي آيتون آهن -

نيو من لائن ، هريان مندي ٻار ڏي. “

شاه صاحب جي بيان مان ظاهر آهي ته [مندرس ڪلام ۾

جا بجا آهي آيتون يعني نشانينون ظاهر آهن جي اسان کي پنهنجن جي محبوب حقيقي مان ملڻ واري منزل تائين رسائي سگهن ٿيون - شاه صاحب جي ڪلام کي انهي نقطه نظر سان هرجهڻ ۽ ٻروڙڻ جي ڪوشش ڪبي ته يقيناً سالڪ کي مالڪ حقيقي جي شاهدي ملڻ ۽ منزل مقصود تي پهچڻ ۾ وڏي مدد ملندي .

شاه صاحب جي ورسيءَ جي موقع تي هرڪنهن سال محڪم

اطلاعات جي طرفان مضامين ۽ ڪتابن جي اشاعت وسيلي لطيفي پيغام کي عوام جي هرڪنهن طبقي تائين پهچائڻ جي ڪوشش جاري آهي - هن سال پڻ انهيءَ مقصد سان عرفان لطيف جي نالي هي ڪتاب شايع ٿي رهيو آهي - عرفان لطيف جي مطالع مان معلوم ٿيندو ته شاه لطيف

(ج)

پنهن جي ڪلام ۾ ڪهڙي ريت قرآني آيات جي روشني ۾ اسلامي
فلسفہ حيات جي تبليغ ۽ تشريح ڪئي آهي تاکہ اهو دلڪش شاعرانه
ڪلام، راہ حق جي ھانديڙن کي نصب العین حاصل ڪرڻ ۾ ھتي ڏئي.
امہ تہ ۽ فان لطيف عوام لاء واقعي ڪارائتو ثابت ٿيندو.

غلام نبي ميمڻ

وزير اطلاعات، قانون ۽ پارلیماني امور

حکومت مغربي پاڪستان

1870

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

جناب مسرور حسن خان

تمغہ پاکستان سی - ایس - پی

کمشنر حیدرآباد دیوین .

ڪمشنر هائوس

حيدر آباد

۲۸ مئي ۱۹۶۶ع

پيش لفظ

شاه عبداللطيف ڀٽائي عليه رحمت جي عارفان ڪلام ۾ زندگي جي هر پهلو جي جهلڪ لاهيان طور نظر اچي ٿي ۽ قدم قدم تي هو اسانجي رهبري ڪري مشڪلات مان پار آڪاري همت ۽ حوصلو ڏهاري زندگي جي منزل مقصود تي پهچڻ ۾ اسان جي رهنمائي ڪري ٿو.

شاه جي رسالي کي شعر جي ڪسوٽي تي رکڻ سان اسان کي آهي ته عجيب ۽ انوکيون خوبيون ۽ جدتون نظر اينديون جن جو مثال هند توڙي سنڌ جي عالي مقام شاعرن جي ڪلام ۾ نه ملندو.

معرفت جا سبق اهڙي ته عام فهم انداز ۾ بيان ڪيا اٿس ۽ تشبيهون خواه استعارا اهڙا ڪم آندل آهن جي هر ڪنهن طبقي جي روزمر زندگي سان واسطو رکن ٿا. ويتر جو لوڪ ڪهاڻين کي پنهنجي ٻيڙي ۾ پيغام پهچائڻ جو وسيلو بنايو اٿس تنهن سندن ڪلام جي مقبوليت ۾ ڪا به ڪسرڪار ڇڏي آهي.

شاه لطيف ثقافتي ڪاميٽي فيصلو ڪيو آهي ته هر ڪنهن سال هڪ خاص موضوع منتخب ڪيو وڃي، ٽاڪ انهي سال وڃي جي موقع تي جيڪي به مضامين لکيا وڃن يا مقالا پڙهيا وڃن سي انهي خاص موضوع بابت هجن. هن مان مراد آهي شاه جي ڪلام جي هر هڪ پهلو کي اجاگر ڪرڻ

۽ عوام اڳيان پيش ڪرڻ لاءِ موزون طريقو اختيار ڪيو وڃي - چنانچہ هن سال جڳو موضوع مقرر ڪيو ويو آهي سو آهي ”شاه جي ڪلام ۾

”اسلامي اقدار“

محڪمہ اطلاعات حيدرآباد طرفان سال بسال شاه لطيف جي ورسي جي موقع تي خاص اشاعت جون جڳي روايتون قائم آهن آهن ۾ پڻ مذڪوره مقصد کي پيش نظر رکيو ويو آهي، تنهن ڪري هن ڪتاب (عرفان لطيف) ۾ شاه جي ڪلام کي اسلامي احڪام ۽ قرآني آيتن جي روشني ۾ پيش ڪرڻ جي پهرين ڪامياب ڪوشش ڪئي وئي آهي جنهن لاءِ مان ڊئريڪٽر انفارميشن حيدرآباد کي مبارڪ پيش ٿو ڪريان ۽ آميد اٿم ته هي ڪتاب عوام توڙي خواص وٽ مقبول ثابت ٿيندو.

مسرور حسن خان

ڪمشنر

حيدرآباد ڊويزن.

نذر ائمہ عقیدت

شاہ عبداللطیف ڀٽائي جي فيض جو چشمو هن سر زمين ٻي باڻهندن کي سيراب ڪندو رهي ٿو. هن ڪامل عارف جي پيغام کي عوام جي هر طبقي تائين پهچائڻ جي مقصد سان محڪم اطلاعات حيدرآباد جي طرفان سال بسال ورسِيءَ جي موقع تي خصوصي اشاعتن جو سلسلو جاري رهندو اچي ٿو.

هن ڀيري فيصلو ڪيو ويو آهي ته ”شاہ صاحب جي ڪلام ۾ اسلامي اقدار“ جي موضوع تي سموري توجهه مرکوز ڪري مضامين ۽ مقالا لکايا وڃن. حيدرآباد ڊويزن جي ڪمشنر جناب مسرور حسن خان جي تجويز تي لطيف ثقافتي ڪميٽي جي انهيءَ فيصلي کي نظر ۾ رکندي هتان جي بلند پايه شاعر ۽ اديب، محقق ۽ مصنف جناب محمد خان غني جي هيءَ تصنيف عرفان لطيف بصد عقيدت عوام جي اڳيان پيش ڪجي ٿي.

قابل مصنف قرآني آيات جي روشني ۾ شاہ لطيف جا بيت نهايت اثرائتي انداز ۾ پيش ڪيا آهن.

۽ فقط اها ڪوشش ڪيل آهي ته شاہ سائينءَ جو ڪهڙو بيت قرآن شريف جي ڪهڙي آيت جو تفسير ٿي سگهي ٿو.

هن ڪتاب جي اشاعت ۾ جناب شاڪر مصطفى اسسٽنٽ ڊائريڪٽر انفرميشن حيدرآباد جنهن محنت ۽ سرجوشيءَ سان معاونت ڪئي آهي ان لاءِ مان مندرجہ ذڪر گذار آهيان.

اميد اٿم ته هيءَ پيشڪش پڙهندڙن کي پسند ايندي.

حيدرآباد

سيد بشير حسين

۲۸ - مئي ۱۹۶۶ ع

ڊائريڪٽر انفرميشن - مغربي پاڪستان
حيدرآباد.

My dear Mother

I have just received your letter of the 14th and was
glad to hear from you. I am well and hope
these few lines will find you the same. I
am writing you a few lines to let you know
how I am getting on. I am still in the
hospital and am getting on well. I am
able to walk now and am feeling better.
I am still in the hospital and am getting on
well. I am able to walk now and am feeling
better. I am still in the hospital and am
getting on well. I am able to walk now
and am feeling better. I am still in the
hospital and am getting on well. I am
able to walk now and am feeling better.

Yours truly

John Doe
123 Main Street
New York City
10001

عرفان لطیف

مصنف

محمد خان غنی

سفيها نالفة

بشامو

بشامو نالفة

صدر مملڪت فيلڊ مارشل محمد ايوب خان ۽ وزيرقانون مغربي پاڪستان
جناب غلام نبي ميهڙ جي پٽ شاه ٽي آمد.

صدر محلاڪت فيلڊ مارشل محمد ايوب خان شاه لطيف جي ۲۱۱ ورسي جي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وحده وائي، چڙهندي چيائين
سو تر لنگهيائين جتي ٻارڪ پکيا

شاه جو عرفان

سر تاج الشعرا سيد عبداللطيف ڀٽائي جو ڪلام بلاغت نظام هونءَ
ته انهن سڀني خوبين سان ڀر آهي جن کي اهل علم شاعريءَ جي
ڪماليت تصور ڪندا آهن. هڪ نقاد جون نگاهون ڪنهن
شاعر جي ڪلام کي درج ڏيڻ لاءِ ان ۾ محاسنات، تخريل، سلامت، رواني
تشبيهات، استعارن ۽ شاعري جي ٻين وصفن کي ڳوليندڙون آهن. شاهه آلهي ڏس
۾ هڪ اها منزل ماڻي آهي جنهن تي سنڌي زبان ته ڇڏيو پر دنيا جي
ڪنهن ٻي زبان ۾ سڀني خوبين جي لحاظ سان سندس مقابلي جو ڪلام
شايد ئي ڪو هجي. شاهه هڪ سياح هو. هو ڪڏهن واهڻ ۾ ويٺو ته
ڪڏهن جوڳي ٿي جبل جهاڳيڻ، ڪنهن وقت سمنڊن جو سهر ته ڪنهن
وقت رڻ جو رهواسي، ڪنهن وقت ماروڙن جو مجلسي ته ڪنهن وقت سمنڊن
جو ساڻاري. ڪڏهن ڪنڌيءَ ڪاڪ جي ته ڪڏهن ٻٻ ۾ اير.
مطلب ته شاهه عليه الرحمت پنهنجي سير دائرو جو نهايت وسيع رکيو ۽ تنهن مان
ڪين جيڪا معلومات ملي، هاڻ ان مان عبرت جا سبق ڳولي ڪڍيائون.
زمين کان آسمان تائين هاڻ جيڪي ڏٺائون ته ڪين ان ۾ هڪ لئين
تشبيهه نظر آئي. شاهه صاحب هاڻ فرمايو آهي ته ۽

”اڪيون سڀئي ڌار جن سان پسين ڀرڪي“

۽ ان تي عمل ڪندي ڪين هر ڳالهه ۾ رائجن جو نئون راڳ
نظر آيو. سندن سڄو ڪلام محاسنات جو مجموعو آهي. دنيا جي وڏن
فيلسوفن جو رايو آهي ته محاسنات يعني مصوري يا نقش نگاري شعر جو
روح آهي. ته ڪي وري علم جا اڪابر اها راءِ رڪن ڏانهن تخيل ٿي شعر
جي جان آهي. هاڻ جي اسين شاهه سائين جي ڪلام کي فقط هڪ
مٿاڇري نظر سان به ڏسنداسون ته اسانکي ڀتو ڀڄي ويندو ته شاهه جي
رسالي ۾ اسانکي اهي ٻئي وصفون بدرجهه آتم موجود نظر اينديون.

جيئن ته اڄ اسان کي شاهه جي ڪلام جي ٻين خوبين ۽ خصوصيتن
کي ڇڏي فقط هي ڳالهه نهارڻي آهي ته شاهه جو ڪلام اسلامي اقدار
لاه ڇا ٿو چوي، ان ڪري اسانکي الهن سڀني ڳالهين کي در گذر ڪرڻو
پوي ٿو جيڪي شاهه کي صحيح معنيٰ ۾ عام جي آڏو آڻين ٿيون.

موضوع جي لحاظ سان جي اسانکي اهو ڏسڻو آهي ته هوءَ ائين
ئي قبول ڪرڻون پوندو ته سڄي رسالي جو هڪ هڪ بيت ۽ هر بيت
جي هڪ هڪ سٽ ۽ هر سٽ جو هڪ هڪ لفظ ۽ هر لفظ جو هڪ هڪ
اڪر وحدت جي وائي سان ڀر آهي. هڪ عام بحث آهي ته شاهه شيعو يا
سني، اهو سوال ڪو اڄوڪو نه آهي، پر خود سندن زندگي مبارڪ ۾
اهو سوال سندن اڳيان به اٿارو ويو هو ته پاڻ ان جو جواب ڏنو هو ائون
آءُ ٻنهي جي وچ ۾ آهيان، جواب تي سوال پيدا ٿيو ته انهن جي وچ ۾ ته
ڪجهه به نه آهي ته پاڻ جواب ڏنائون ته آءُ آهيان به اهو ”ڪي ڪن“.

اهو ”ڪي ڪن“ جو جملو خيالن کي ٻئي طرف ڇڪي ٿو، سچن
سالڪن ساوڪ جون چار منزلون ٻڌايون آهن شريعت، طريقت، معرفت ۽

حقيقت. پهرين تن منزلن مان مٽي جڏهين سالڪ جو قدم چوٽين منزل ۾ پوي ٿو، تڏهين هو ”ڪي ڪين“ ٿي وڃي ٿو. ۽ جڏهين هو ڪي ڪين ٿئي ٿو، تڏهين ئي هو حقيقت ڪي سچائي سڀ ڪجهه ٿي پوي ٿو.

صوفي سير مين ۾ جيئن رڳن ۾ ساه سا نه ڪري ڳالهڙي جيئن ٻريون پروڙي پساه آهس ايءُ گناه جي ڪا ڪري پڌري.

* * * *

ڏاي ڏکوياءُ اڻ ڏني راضي ٿيا
صوفي ٿين ٿيا جيئن ڪين ڪنڀائون پاڻ مين.

شاهه عليه الرحمت پاڻ پنهنجي ڪردار سان اهو ”ڪين“ ٿي ڏيکاريو.

عام راءِ ۾ شاهه جي مذهب جا ۽ پهلو ٻڌايا ويا آهن، هڪڙو حقيقي ٻيو مجازي.

هت به راهن رس هت به رسيون هوت ڪي

ظاهري شريعت جي پابندي پوري، پر وجد ۾ پنهنجي محبوب سان مڪا ميلو، ۽ ميلو به اهو جنهن ۾ خدا جي وحدانيت کان سواءِ ڪن ڪجهه به نظر نه اچي ماڻهن کان انهن راز ڪي لڪائن ۾ ئي پاڻ سندن ڀلو سمجهندا هئا. ڇو ته ڪين اهو انديشو هوندو هو ته متان ماڻهو منهنجون رمزون پروڙي نه سگهن ۽ وڃي گمراهيءَ جي ڪن ۾ ڪرن. صوفيان اصطلاح ۾

اهرين حالت کي شريعت ۽ آهيءَ کي طريقت ڪري چيو ويو آهي.
درحقيقت روح جي ارتقاء لاءِ اهي ٻئي حالتون ضروري آهن جو هڪ حالت
۾ جانب کان جدائي ۽ ٻي ۾ ورن ورق وصال جا.

عرب جي هڪ مجازي عاشق بابت هڪ روايت آهي ته هن کي
جنون جي حالت ۾ ڪنهن ڀلاري وٽ آڻي هن کان سوال پڇيو ويو ته هن
کي سڃاڻو ٿا؟ جواب ڏنائين ته اڪيون ته منهنجي محبوب جهڙيون اٿس. شاه
عليه الرحمهت جي به عشق الاهي ۾ اها حالت هئي، هن کي هر شيءِ ۾
الله جل جلاله جو جلوو نظر آيو ٿي، ڪا به اهڙي ڳالهه نه هئي، جنهن مان سندن
اشارو الله ڏانهن ٿئي ويو، الله سان پنهنجي عشق جي اظهار لاءِ پاڻ سندن
جي قديم عشقه ۽ المير داستان کي به هڪ آڙ بنايو اٿن.

مختصر مطلب ته

هرت مان هڪر هڙهي ڏس تون رسالو شاه جو
۽ همنئين مان تون هندائج لفظ حق آگاه جو
دل مڃي جنهن کي زبان چئي لفظ ات وهواه جو
بالمقين بهغام بر حق شاه عالمجاه جو

قلب جي تسڪين هن ۾ ۽ هدايت جو سبق
داستان حب الوطن ۽ دل جي راحت جو سبق

هن جي دهراپا ته آهن سندن جا سڀ داستان
داستان هر ڪنهن ۾ مخفي ٿيو حقيقت جو نشان
ڇا چوڻ ۾ مخفي نه آهي، آه پر سڀ ڪجهه عيان
آه، ٻڌري ذات واحد هنجي تهئين منجهان

جي پنهل جو ٿو پڄائي، سور سسئي جان ڪٿي
ته به نظر ۾ آه، هن جي ٿيو سڄي جڳ جو ڏئي.

محل مومل جيئن ڇڏي سوڍل بنا سڌڪا ڀري
 ٿو ٽڪي تارا ته ڪڏهن ور ولهي ٿي ٿو وري
 ٻانهون پيچل ڪي ٻڌي يا عرض ۽ آڙهون ڪري
 مختصر هر رنگ ۾ ٿي عشق جي آتش ڀري
 لفظ ايل جا مگر هن جو چنهر ڪو ٻيو
 سير ۾ سهڻي جيان ڀر هن جو ميهو ڪو ٻيو

سنڌ توڙي سنڌ وارن مان سندس الفت اها
 سنڌ ڪنهن ساعت وساري شاهه آهي ڪانڪا
 لفظ تمشيلون مڙهي ڪم آندائين سنڌ جا
 يعني ٿيو سنڌي زبان ڪي ذات هن جي کان بقا
 داستان حب الوطن ۾ مارئي آندائين مثال
 ڳالهه ڪهڙي کان نه هن جو ويو ڪٿي پهچي خيال

وڙ هيون واريون وطن جون جنهن سڀني ساريون
 ريتيون رسمون اڃاگر جنهن ڪري ڏيکاريون
 يا ڪنڊيون ڪاريون ڪهون ڪانهن ۾ جنهن ڪوڪاريون
 ڪين وسريون قلب هن جي تان چگر ۽ چاريون
 حق آهي هن جي الفت ٿي پنهل جي ٻار مان
 عشق تنهنڪي ٿيو وطن جي گل سان توڙي خار مان.

وحدانيت

الله تعاليٰ اسلام کي ئي سڄو مذهب ڪري چيو آهي. انهيءَ مذهب جا اصول ڪهڙا آهن؟ اهي سڀ قرآن حڪيم ۾ نروار آهن ۽ چوڏهن سون ورهين ۾ الله جي انهيءَ پاڪ ڪلام جا ڪيترائي تفسير لکجي چڪا آهن. شاه صاحب عليه الرحمت جي پنهنجي ڪلام لاءِ دعويٰ آهي ته :-

جي تو بيت پانڌيا سي آيتون آهين
نئون لائين پريان سنڌي ٻارڙي

جي شاه صاحب پنهنجي بيتن کي آيتون ڪري چوي ٿو ته ٻيو لازمي طرح سان قبول ڪرڻون هوندو ته اهي بيت قرآن شريف جي آيتن ڏانهن اشارو ڪن ٿا يا انهن ۾ ڪن آيتن جو تفسير سمائل آهي. اسين انهي بيت تي اچون، ان کان اڳ اسان کي اسلام جي رڪنن تي به هڪ نگاه ڪرڻي آهي، جن ۾ الله جي وحدانيت ۽ خاتم نبوت حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وسلم جن جي رسالت جي اقرار سان گڏ روزي، نماز، حج ۽ زڪوة جا رڪن خاص چيا وڃن ٿا، پر جي ان کان هڪ قدم اڳتي هليو يا انهن احڪامن جو ورق ورائبو ته ٻيو هڪ سڄي مسلمان ٿيڻ لاءِ ٻيا لاتعداد حڪم به نظر ايندا جن لاءِ خود شاه صاحب فرمايو آهي ته :-

روزا نمازون بندگي اي ٻن چڱو ڪم
هر اوکو ٻيو فهم جنهن سان پسجي هر کي

هتي متان ڪنهن کي غلط فهمي ٿئي ته شاه جي نظر ۾ روزن ۽ نمازن کان بهتر ڪي ٻيا ڪم آهن جنهنڪري انهن روزن ۽ نمازن کي ڇڏي ٻين (ڇڱن) ڪمن کي اختيار ڪجي، مگر ائين بلڪل نه آهي. شاه صاحب جو مقصد هي آهي ته صحيح مسلمان ٿيڻ لاءِ روزو نماز ته ضروري آهي پر مسلمان ڪامل ٿيڻ لاءِ انهن سان گڏ ڪي ٻيون ڳالهائون به ضروري آهن پاڻ ئي فرمايو اٿن:

وحده لا شريڪ له چئي چوندو آءُ
 فرض واجب سنتون تنهنون ترڪ مپاءِ
 توبه سندي تسبيح پڙهڻ سان پهچاءِ
 سپيريان جي ڳالهڙي هيءَ هنئين سان لاءِ
 لڳاپنهجي نفس کي ڪاسئين راه سونها
 ته سندي دوزخ به تو اوڏ يائي نه اچي

اسلام بابت شاه جي انهيءَ مختصر نصيحت کان پوءِ ڏسڻون آهي ته ان لاءِ اسان کي قرآن ڪهڙا حڪم ڏنا آهن، جن تي عمل ڪرڻ سان انسان صحيح معنيٰ ۾ مسلمان سڏائڻ جو حقدار ٿئي ٿو ۽ شاه صاحب پنهنجي رسالي ۾ انهن جو تفسير ڪهڙن لفظن ۾ ڪيو آهي.

الله جي وحدانيت لاءِ قرآن اسان کي سيکاري ٿو ته.

قل هو الله احد ه الله الصمد ه لم يلد و لم يولد و لم يكن له كفوا احد
 تون (انهن ماڻهن کي) چو ته هو يعني الله (پنهنجي ذات ۾)
 صفات جي ڪمالي ۾) هڪ آهي، الله (اهڙو) بي لياز آهي (جو هو)
 پاڻ ته ڪنهنجو محتاج نه آهي پر سڀ ان جا محتاج آهن) هنکي نه ته
 ڪو اولاد آهي ۽ نه هو ڪنهنجو اولاد آهي ۽ نه ڪو ٻيو مندر
 برابر آهي.

الهي وحدانيت جو اقرار ڪو هڪ دفع ڪرڻون نه آهي، پر جيئن
الله تعاليٰ قرآن شريف ۾ فرمايو آهي ته.

والهڪم اله واحد لا اله الا هو الرحمن الرحيم
(مائھو) اوهان جو خدا اهوئي هڪ خدا آهي. ان کان سواءِ ڪوبه
ٻيو سڄو معبود نه آهي (الله) تمام وڏو رحم ڪرڻ وارو ۽ مهربان آهي.

وحده لا شريك له اي هڪڙائي حق
بهائي ڪي هڪ جن وڏو سي ورستا

* * *

تثليث يعني ٽن خدائن جي موجودگيءَ جو عقيدو ڪو اڄ جو نه
آهي، ان ڪي جدا جدا مذهبن جدا جدا رنگن ۾ پيش ڪيو آهي ۽ اسلام
جي هيترين واضح حقيقتن هوندي به اهو مسئلو هر زماني ۾ ڪنهن نه
ڪنهن رنگ ۾ ظاهر ٿيندو اچي ۽ ان ڪي آثارن وارن جون اڪيون
قرآن حڪيم جي هن حڪم ڪي باڪل نٿيون ڏسيو سگهن.

ام اتخذوا آلهة من الارض هم ينشرون^۵ لو كان فيهما آلهة
إلا الله لفسدتا فسبحن الله رب العرش عما يصفون^۶

ها هنن زمين مان (پڙ سون چاندي پتل وغيره) ڪي جيڪي خدا
بنايا آهن (يعني بت) آهي (ڪنهنڪي مرڻ کان پوءِ) چواري سگهن ٿا،
جي آسمان ۽ زمين ۾ الله تعاليٰ کان سواءِ ڪي ٻيا خدا به هجن ها ته
(زمين ۽ آسمان) ٻئي برباد ٿي وڃن ها، (هو قعخت وارو) خداوند انهن
جي (يهوده) ڳالهين کان پاڪ آهي.

ٻئي هنڌ فرمايل آهي ته:

اجعل الا لهته إلها واحدا ان هذاشيء عجاب.

ڇا هنن ڪيترن ئي خدائن کي هڪ خدا ڪري ڇڏيو اها ته
وڏي نرالي تعجب جي ڳالهه آهي.

هندو مذهب ۾ ديوي، شڪتي ۽ ٻڌي انهن ٽن ڳالهين کي گڏي
خدا سمجهيو وڃي ٿو. موجوده دور ۾ ماده پرست به اهوئي عقيدو رکڻ ٿا.
۽ هنن جو زور به هن ڳالهه تي آهي ته جيڪي آهي سو هتي آهي (مرڻ کان پوءِ)
ڪجهه به نه آهي شاه صاحب انهيءَ تثليث جي بت کي هڪ ئي هٿوڙي
سان ٽوڙيندي فرمايو آهي ته:

تيڏي پسي تي هوتان آهي هڪڙو.

لقد كفر الذين قالوا ان الله ثالث ثلثه وما من اله
الا اله واحد ط (القرآن)

بي شڪ آهي ماڻهو ڪافر ٿي چڪا جيڪي چون ٿا ته الله تعاليٰ
ٽن مان هڪڙو آهي حالانڪ هڪ خدا کان سواءِ ٻيو ڪوبه سڄو
معبود ڪونهي.

* * *

تو جنهن جي ذات، تن هن آهي تنهنجي،
فاڌڪروني اذڪر ڪم، اي پروڙج بات،
هت ڪاتي ڳڙ وات، پڇڻ پر پرين جي.

الله جو ارشاد آهي ته مونکي هر حالت ۾ ياد رکڻ جي اوهين مون
کي ياد رکندا ايندا ته مونکي به اوهان جي يادگيري اوتروئي رهندي.
شاه صاحب ان لاءِ فرمائي ٿو ته:

اڪر پڙهه الف جو ورق سڀ وسار
اندر تون آڃار پنا پڙهندين ڪيترا

ان تي تاڪيد ڪندي چيو ويو آهي ته:

جيئن جيئن ورق ورائين تيئن تيئن ڏٺو ڏوه
تنهن ڪهڙي ڪهو ڪوه جنهن رهڻي رهيو نه سهرين

مطلب صاف آهي ته خالي زبان مان الله الله چوڻ ڪافي نه آهي
پر ان لاءِ قلب جي حضوري به ضروري آهي يعني جنهن وقت الله جو نالو
وڻجي، ان وقت قلب به ان ڏانهن ڇڪجي وڃي جي قلب جي حضوري
نه هوندي ته

پڙهيو ٿا پڙهن ڪڙهن ڪين قلوب ۾
هاڻا ڏوه چڙهن، جي ورق ورائن وٽرا،

* * * *

پڙهڻو پڙيجاه سبق انهم سور جو
ميم رکجه من ۾ الف تنهن اڳياه
چتا چوريجه اها لات لطيف چئي.

الله جي وحدانيت جو اقرار ڪندي چيو ته:

تون چؤ الله هڪڙو وائي بي م مڪ
سوئي لکيو لک سچو اکر من ۾

چئي تون الله هڪڙو وائي بي وسار
تن ۾ تند تنوار سدا سهرين جي

شاه عليہ الرحمٰت انهيءَ سورہ شريف جي تفسير مان ئي پنهنجي ڪلام
جي ابتدا ڪندي فرمايو آهي ته:

اول الله علم اعليٰ عالم جو ڌڻي
قادر پنهنجي قدرت سين قائم آهي قديم
والي واحد وحده رازق رب رحيم

سوساراه سچو ڏئي چئي حمد حڪم
ڪري پاڻ ڪريم، جوڙون جوڙ جهان جون

مٿان ڪا وچ ۾ وڻي پوي ته ان لاءِ شاه پين سڀني سرن ۾
گناين ۽ اشارن ۾ ته ڪٿي صفا ڪليل لفظن ۾ انهيءَ تند ڪي
تنواريندو اچي، فرمائي ٿو

ڪٿو مطالع مون هو جو ورق وصال جو
تنهن ۾ تون ئي تون هي لات نه، لحظ جيتري
جي مون پڙهيو پاڻ لاءِ سبق سابق جو
پهرين سچا تم پانهنجي نفس جو اهو
جت عرفان اصل ۾ ئي روحن روز ڪيو
وزي ورق پيو گڏيم ويد وصال جو

رسالت

الله جي وحدانيت جي اقرار کان پوءِ اسلام جو مکيه رڪن
ختم المرسلين حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وسلم جن جي رسالت جو
اقرار آهي جنهن لاءِ مٿي ڏنل بيت ۾ شاه فرمايو آهي ته:

ميم رڪجاء من ۾ الف تنهن اگاه
چتا چوريجهاه اها لات لطيف چئي

ميم جو اشارو هڪ مبهم اشارو آهي تنهنڪري شاه ڪامل لفظن
۾ چيو آهي ته:

وحده لا شريك له جن اتو سون ايمان
تن مچيو محمد ڪارڻي قلب سان لسان
او فائق هر فرمان اوتڙ ڪنهن نه اولهه

الله تعالى جو ارشاد آهي ته: وما ارسلنا من رسول الا ليطاع باذن الله
۽ مون جيڪو رسول موڪليو سو انهيءَ لاءِ ته الله تعالى جي حڪم
سان ان جو چوڻ مچيو وڃي-
شاهه ان جي تفسير ۾ چيو آهي ته:

جوڙي جوڙ جهان جي، جڏهين جوڙيائين
خاوند خاص خلقي محمد مڪائين
ڪلمون ڪريم تي چتو چاڀائين
انا مولاڪ و انت محبوبني ائين آتائين
ڏکي ڏنائين پئي سرائون سيد چئي

”ڏکي ڏنائين پئي سرائون سيد چئي“ جي الله تعالى حضور
رسول ڪريم صاعم جن کي هن جهان جو شفيع بنايو ته هن جهان لاءِ به
اهو حڪم فرمايو ويو ته:

و من يشاقق الرسول من بعد ما تبين له الهدى ويتبع غير
سبيل المؤمنين نوله ما تولى و نصله جهنم و ساء له مصيراً-

جيڪو به سڀني واٽ جي ڪاٺ کان پوءِ وري به پيغمبر جي (حڪم
جي) خلاف هلي ۽ مسلمانن جي رستن کان سواءِ ٻيو رستو وٺي (ته) آ
ان کي انهيءَ رستي تي هلڻ ڏيندس ۽ (آخرت ۾) انکي دوزخ ۾
وجهندس، اهو (دوزخ) نهايت بري جڳهه آهي.

حضور رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جن جي بعثت ڪي شاه صاحب
سارنگ جي تشبيهه ۾ هيش ڪيو آهي. ان جو هڪ خاص سبب اهو
آهي جو جتي به برسات نه پوندي ته اتي صفا سچ هئي واکا ڪندي.
دنيا جو اهو دؤر جنهن ۾ حياءُ شرم اخلاق ۽ امن نه رهي ته پوءِ ان
جي مشابهت ۾ ذڪر جي دؤر وانگر ٿي وڃي ٿي. نبوت جي مبارڪ
دور کان اڳ دنيا جي حالت به اها ٿي چڪي هئي، جنهن لاءِ هڪ
نقشو هي به چٽيل آهي ته:

اٽويهين انڌوڪار، آيو عمر ڪوٽ ۾
مرم ويو ماڻهن مان، پر يا بري هار
ٿيو نفس نجس جو، هر ڪو تاهعدار،
عيب نه آهي انهن ڪي، سر تي بديءَ بار
انه الله عليهم بذات الصدور واريئون نه ويچار
چاڻي جائلهار ته لنگهيا حد حياءُ جي
هاڃان هيڪاري، وڌي ويا ويهين ۾
ڪنهنجي قلب ڪينگي، توبه، تنواري
ظلم ضعيفن تي، جام ٿيو جاري،
جهيڙن ۽ جنگين جون، چٽنگون چوڌاري،
عمر امارو هڪڙو، مهڻ پيو ماري،
پيڻن ڪي پڇڙو ڪيئون، ڌيءَ نه تن ڌاري،
”لا يزنهن ولا يقتلن اولادهن“ جن اچي آچاري
انهن تي به انهن جو، جور ٿيو جاري
سوڌي صفا واٽ کان، امراءِ ٿيا عاري
سار نه تن ساري، عورت جي اخلاق جي

الله تعالیٰ جلشاله حضور رسول ڪريم صلم جن جي لاءِ جي

”انا ارسلناك بالحق بشيرا ونذيرا ولا تسئل عن اصحاب الجحيم .

(مون توکي (مسلمانن کي) خوشخبري ڏيڻ وارو ۽ (ڪافرن کي)

ڊيچارڻ وارو ڪري موڪليو ۽ دوزخين جي ڀڄا توکان نه ٿيندي)“

فرمايو آهي ته ساڳئي وقت

انا ارسلناك الا رحمة للعالمين

يعني مون توکي دنيا لاءِ رحمت ڪري موڪليو)

جو حڪم به روز روشن جي طرح ظاهر آهي ۽ بارش به الله تعالیٰ

جي رحمتن ۾ شمار ٿئي ٿي .

قرآن ڪريم هر صحت کي ڪليل لفظن ۾ الله جي رحمت ۾ آڻي

ٻڌائي ٿو .

والله انزل من السماء ماء فاحيا به الارض بعد موتها

۽ الله تعالیٰ ئي آسمان مان هاڻي وسايو هو جيڪا زمين مري

چڪي هئي، ان کي جيئرو ڪيو .

پوءِ حڪم آهي ته:

الذي جعل لكم الارض فراشا والسماء بناء و انزل من السماء

ماء فاخرج به من الثمرات رزقا لكم فلا تجعلوا لله الداد

و انتم تعلمون

جنهن زمين کي تنهنجو وڃائو بنايو ۽ آسمان کي ڇت ۽ آسمان

مان هاڻي وسائي ميوو پيدا ڪيا تنهنجي ڪاڌي لاءِ، ته پوءِ ڄاڻي وائي

الله سبحانه تعالیٰ مان ٻئي ڪنهن کي شرڪ نه ڪر .

انهيءَ ۾ ٽمڻل ڪئي وٺندي شاه صاحب سارنگ جي ۾ ۾ ڇيو
آهي ته :

آگم ڪها الله لڳه ۾س لطيف چئي
پلر جي ۾الوت مين بتن جهليا ۾اه
واحد وڌائي ڪها مٿي ڪسن گاه
سانگهن ورها سام آئن آب اگوندر و

* * *

اگم ايءَ نه انگ جهڙو ۾سڻ ۾رينءَ جو
سيئن ري سمد چئي روح نه رچن رنگ
مهسين ٿيا سارنگ، جاني آيو جوءَ ۾

* * *

جاني آيو جوءَ ۾ ٿيو قلب قرار
وهلو وڇائين وهو ڪري غم گذار
نظارو نروار هي ۾ساو ۾انهنجو

* * *

وسي ٿو وڌ ڦڙو ٺهڪن ٿيون ٺاريون
لئين لک لطيف چئي، ڏايون تا ساريون
پڇنديون پٽاريون، وري وٺائن آيون

* * *

هيءَ ۾ساو ۾انهنجو نظارو ناگاه
ٿو ڪٽ قلوب تان ٿي وروهن واه
آميدون ارواح هي ۾سدي ۾نيون

وڃون وسڻ آڻيون، ساراڳ سينگاري
اچيا لک لطف چئي پلر بهاري
وڃڙين واري کڻي ڪعبي تي ڪرنا نائيا

انهيءَ هاديءَ جي هدايت ۽ پاڪ تعليم جو اثر اٿتو نتيجو
اهو ڏکڻو جو ڪٿر ڪافر به حق جو بهيغام قبول ڪري اسلام
جي دائري ۾ آيا شاه صاحب چوي ٿو ته:

* * *

وسي تڏهين وس مند مڙهي مينهن جي
ڪٽرن ڪيٽا ڇڏيا جي مڙيون ٿي مس
گابا مڙي گس، ڏک نه ڪندا ڏهرا

مندائتن مينهن جي رت نه روڪيائين
پلر هلتيائين گهڻا سانگين مڪ ٿيا

حضور صلعم جن کي الله وٽان جيڪو بهيغام پهتو ان کي پاڻ
هام جي آڏو آڏائون، ان جو اثر اهو ٿيو جو عرفان الاهي
پري تائين پهتو.

گام گندي گنج اهر ۾ آهائ ٿيو
پسي پر پرينءَ جي دور ٿيا سڀ دلچ
شال وسندو سنج، عاشق تي اوهيڙا ڪري

* * *

آنو اوهيڙا ڪري، عاشق مڙي اڃ
ڏور ڏڪاريا پڇ مينهن منهن ڏيکاريو.

قرآن شريف جو ارشاد آهي ته:

لا تقنطوا من الرحمة الله
الله جي رحمت مان لا آسود نه ٿيو

الله تعاليٰ انهيءَ ارشاد سان ٻنڌن کي ڪوٺيندي پنهنجي ڪرپي
۽ هٿاريءَ جو شان ڏيکاري ٿو.

هي ٿيو اهڙو ڀار جو ڇڏي هڻائيندڙ پيو

شاھ سائون ٻنڌن جي غفلت کي ڏسندي انهن کي چوي ٿو ته:

سارنگ کي سعيو توکي سعيو نه ٿئي
گڙي ٿو گمان ۾ آيو ڪي آيو
هارن نه هر هر جاءِ ۾ هاديءَ هلايو
مٿان ائين ڀانيو ته هادل آه، بس ڪٿي

معراج شريف جي واقعي کي نظر ۾ رکي ٻروز حشر شفاعت جي
آسوداريءَ کي پاڻ هن طرح ٻڌرو ڪهو اٿن:

منهنجي سيد سارلهندو، مونکي آه، آسود الله ۾
سجدي ۽ ٻئي سهرين زاري زور ڪندو
مونکي آه، آسود الله ۾

آمت ڪارڻ احمد آت ۾ مل ٻاڪ ٻڌندو
مونکي آه، آسود الله ۾

اتي بس ڪانه ٿي. الله کي اهو اختيار آهي ته پنهنجي مدني
محبوب جي مهاڀي بديون بخشِي ڇڏي ۽ جيڪو سندس حبيب جي دامن
جهلي ته ان جون مڏاهون معاف ڪري.

هڪي ٻانهي چٽ ۾ ٻي ڪري جوڙ جبار
 ڪڍي اونهي ڪن مان، اي آڳي جو آڌار
 جهاز جوهرن جو تنهنڪي پوڻ ڏي پٿار
 لنڍا وڏا مڪڙا سڀ پستدا پار
 چيڏاه منهن مڏهنجي جو سڄي محمد ص، موچار
 سڃاهو ستار، ستر سڀيئي ڪري

قرآن شريف کان پوءِ ٻيو درجو سرور ڪائنات صلي الله عليه وسلم
 جن جي حديثن جو آهي رهبريت جي راز تان ڪڏهن به ڀڃڻ نه ڪري
 ها جي ها ان حقيقت کي لروار نه فرمائين ها، حضرت پيغمبر صلي الله عليه وسلم
 جو هڪ بيت آهي ته:

وحدتا ڪثرت ٿي ڪثرت وحدت ڪل
 حق حقيقي هڪڙو ٻولي اهي ۽ م پل
 هو هلاچو هل بالله سندو سچين

۽ اهي ۽ بيت جو لاڳاپو آهي ۽ حديث قدسي ۽ مان آهي جنهن ۾
 فرمايل آهي ته:

كنت كنزاً مخفياً فاحبت ان اعرف فخلقت الخلق لاعرف

آءُ هڪ پوشيده خزانو هوس، خواهش ٿيم ته پاڻکي سڃاڻ ۾
 آڻيان، انهي ڪري مون خلق کي ٻڌا هڪڙو ته آءُ سڃاڻ ۾ آهيان.
 ساڳي حديث شريف کي شاه صاحب هنن لفظن ۾ چيو آهي:

ٻانهي ٻسي پاڻکي، ٻانهي محبوب
 ٻانهي خلقي خوب، ٻانهي طالب تن جو

هاڻهي جل جلاله ، هاڻهي جان جمال
 هاڻهي صورت ڀرڻ جي هاڻهي حسن ڪمال
 هاڻهي ڀر مريد ٿئي، هاڻهي پاڻ خيال
 سڀ سهولي حال، منجهان ئي معلوم ٿئي

ها اڃان به هيلڻ چلجي ته :-

لڪا ڪن فيڪون هئي، نڪا ٻي ٻڃار
 ملڪنڻا مهڊ هئي توڙي جي توار
 محبت سان ميهار لاهائين لطيف چئي

* * *

سهڻيءَ کي سينگار اڻ لکنا اڳي هئا
 ڪن فيڪون ڪانه هئي لڪا ٻي ٻڃار
 مرگي سان ميهار لاهائين لئون لطيف چئي.

جناب رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جن کي پنهنجن جهانن جو
 وصولو سمجهندي شاه ڪهن سڏ ڪندي چوي ٿو :-

مديني جا مير سن منهنجا سڏڙا
 سرڻ تنهنجي سير تون ٻار لنگهائون ٻڌڙا

* * *

مديني جا گهوٽ سن منهنجا سڏڙا
 ڪڇ محمد موت عاصي تنهنجي آسري

* * *

مديني جا شاه سن منهنجا سڏڙا
 ڪارڻ لڳ الله سگهو رسج سپرين

* * *

مديني جا ڄام سن منهنجا سڏڙا
 آهيان تنهنجي سام، سگهو رسج سپرين.

قيامت

ايمان ڪامل جي نشانين ۾ هڪ لسانِي الله جي ملائڪن جو
موجود هجڻ ۽ قيامت جي قبوليت به ٻڌايل آهي جيڪي تائين ڪو به ماڻهو
ان ۾ هڪ رکي ٿو ته تائين ان جو ايمان مڪمل نه آهي.

ان لاءِ الله تعاليٰ فرمايو آهي ته:

واقترِبِ الْوَعْدَ الْحَقِّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارِ الَّذِينَ كَفَرُوا ط يَوْمِنَا قَدْ
كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ O

۽ سڄو وعدو (قيامت جو) اچي پهچي، اُن وقت يڪا يڪا ڪافرن
جون اکيون کليل ٿي رهجي وينديون (۽ هو چوندا) هاڻ اسان جي
خرابي، اسين (ته) دنيا ۾ هن ڏينهن کان غافل هواسون بلڪ (مراسر)
قصور وار رهواسون:

هڪ ٻي آيت شريف ۾ فرمايل آهي ته:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، لَهْجَمْعُكُمْ إِلَّا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ ط وَمَنْ
أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا O جنهنجي معنيٰ آهي ته: الله تعاليٰ جي سوا
ڪو به سڄو معبود نه آهي آهو اوهانکي ضرور قيامت جي ڏينهن کڏ
ڪندو ان ۾ ڪو به شڪ نه آهي ۽ الله تعاليٰ کان وڌيڪ ٻئي گنهجي
ڳالهه سچي ٿي سگهي ٿي.

ٻيو حڪم آهي ته:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِ
وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنزَلَ مِن قَبْلِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا.

ايمان آڻڻ وارا الله تي ايمان آڻيو ۽ ان جي رسول حضرت محمد
مصطفيٰ صلعم تي ۽ الهي ڪتاب تي جيڪو انهي پنهنجي رسول حضرت
محمد مصطفيٰ صلعم تي نازل ڪيو ۽ انهن ڪتابن تي (جيڪي قرآن شريف
کان) اڳي هن نازل فرمايا ۽ جيڪو الله ۽ ان جي فرشتن ۽ ان جي
پيغمبرن ۽ پولين ڏينهن (قيامت) کي نه مڃيندو ته اهو گمراهي جي پوئين
درجي تي پهچي ويو.

فرمايو ويو آهي ته :-

ثم انكم يوم القيامة تبعثون

پوءِ قيامت جي ڏينهن بيشڪ اوهان کي اُٿاريو ويندو.

۽ پوءِ فرمايل آهي ته، يوم تشهد عليهم السنتهم و ايديهم و ارجلهم
بما كانوا يعملون يومئذ يوفيههم الله دينهم الحق و يعلمون الله هو الحق
المبين - جنهن ڏينهن زبانون ۽ انهن جا هٿ ۽ انهن جا پير خود انهن جي
خلاف انهن جي اعمالن جي گواهي ڏيندا، انهي ڏينهن الله آلن کي
پورو واجبي بدلو (انهن جي عملن جو) ڏيندو ۽ انهن کي خبر هوندي
ته الله تعاليٰ ئي سچ کي ڪوڻ وارو آهي.

شاه صاحب اها حقيقت اجهو هيئن نروار فرمائي آهي :-

وحده لا شريك له ، پتہ نہ ہوڙا

ڪ تو ڪنين له سٺا جي گهٽ اندر گهوڙا

گاڙيندين ڳوڙها ، جت شاهد ٿينده سامهڻا

۽ اهو بيت قرآن شريف جي هن آيت شريف جو صحيح مصداق

آهي .

يا ايها الانسان انك كادح الي ربك كدحاً فملاقيه ۝ فاما من اوتي
 كناهه ايمنه ۝ لا فسوف يمحاسب حساباً يسيراً ۝ لا و ينقلب الي اهله مسروراً ۝ ط

اي انسان تون پنهنجي رب وٽ پهچڻ (مرڻ تائين) ڪم ۾ ڪوشش
 ڪري رهيو آهين پوءِ (قيامت ۾) انهي ڪم جي جزا کي پهچندڙن پوءِ
 (انهي ڏينهن) جنهن شخص جو اعمال لاهون آنڪي ساڃي هٿ ۾ ملندو ته
 ان کان حساب آسان طريقي سان ورتو ويندو هو آتان فارغ ٿي پنهنجي
 متعلقين وٽ خوش ٿي ايندو.

اول آخر آهه هاڻ منهنجو هوت ڏي

پورهيو ٿي سگهيو پورهيتن والي ڪيم وڃاء

سو مون ٿورو لاءِ جهڻ جهڻي ملان جت کي

بيت جي پهرين سٽ ۾

وان ربك هو يحشرهم ط انه حڪيم عليم -

(۽ بيشڪ تنهنجو مالڪ الهن سڀني کي گڏ ڪندو هو حڪمت

وارو ۽ خبردار آهي) جو تفسير پيش ڪري اتي سٽ ۾ الله تعاليٰ کي

التعا ڪيل آهي ته پورهيتن جي پورهئي کي تون قبول ڪر هتي

پورهئي مان مراد عبادت آهي. عبادت جو قبول ڪرڻ يا قبول ڪرڻ

۽ الله جي اختيار ۾ آهي.

رضاء الاهي

انا ڇمينا ما علي الارض زينة لها لنبلوكم بالشر والخير فتنه
والينا ترجمون -

مون جو گجه زمين تي ٺاهيو آهي - و ان جي رونق لاء ٺاهيو
آهي، انهي لاء ته آء ماڻهن جي جاچ وٺان ته انهن مان ڪهڙا ماڻهو
ڇڏا ڪم ڪن ٿا .

ولبلو ڪم بالشر والخير فتنه والينا ترجمون

آء اوهان کي برائي ۽ ڀلائي پهچائي آزمائان ٿو . ۽ اوهان کي
مولي مولوت ٿي اچئون آهي.

شاھ علم رحمت انهيء امتحان ۽ آزمائش کي ”ترڪڻ آهي تڙ ۾“
ڪري ڪوٺيو آهي ۽ ان بابت سندن هڪ وائي آهي ته .

هولج هوشيار خبردار ترڪڻ آهي تڙ ۾
ڪڏون ڪوٺاچڪ چڪنديون ، تان ڪڍي ٺٽي نهار
ترڪڻ آهي تڙ ۾ .

آليء سي اڪڙلڊيون ، اڪيون جن ڪپار
ترڪڻ آهي تڙ ۾ .

مون سو ملاحن کان تڙ اڙلگا تار
ترڪڻ آهي تڙ ۾ .

هوت هلندين ڪٿو وهڻ منڍ وسار
ترڪڻ آهي تڙ ۾ .

ڪه آڻن ٻن چيڏيون ، ڏيرائون ڏٺار
ترڪڻ آهي تڙ ۾ .

هڪو ڪٽج پاڻ سين ، ٻرين تفهنجو ٻار
ترڪڻ آهي تڙ ۾

ويندي وائڙلن کي، پتيئي کيم هچار

ترڪڻ آهي تڙ ۾

پنهن منهن ميهار جي ڏم وٽ ڏينهن ۾ گهار

ترڪڻ آهي تڙ ۾ .

ساهڙ کي سڻ سهڻي، پچل آڏي ٻار

ترڪڻ آهي تڙ ۾ .

تار ترلدين ۽ لو لنگهوندين ۽ عشق جي آڌار

ترڪڻ آهي تڙ ۾ .

پاندم ڇڏ پرين ۽ جو ڏهن جي هاتار

ترڪڻ آهي تڙ ۾ .

ڳيند ۽ سڏ ساهڙ جو توڏي ٿي تيار

ترڪڻ آهي تڙ ۾

انسان جي فضيلت

جڏهن شاه علم، الرحمت صوفين جي عام عقيدو فنا في الله کي

ساهڙ سا سوھڻي، سائر ٻن سوئي

آهي نچوئي ڪجهه، ڪجهه اندر ڳالڙي

چئي واضح ڪيو آهي ته، ٻئي طرف ان جي وڌيڪ تشريح هڪ وائي ۾

ڪندي چيو اٿس ته :-

ڪهڙي منجهه، حساب هئڻ منهنجو هوت ري

گولي ڀڄ گناه کان ڪونهي سول ثواب
هئڻ منهنجو هوت ري .

نڪي تفاوت ۾ نڪي منجهه رباب
هئڻ منهنجو هوت ري .

مڏهاڻي خوب ٿين لائين جي لعاب
هئڻ منهنجو هوت ري .

پليت ٿي پاڪ ٿئي جنبو منجهه جناب
هئڻ منهنجو هوت ري .

سو نه ڪم شي ۾ جيڪي منجهه تراب
هئڻ منهنجو هوت ري .

هو جي جرڪڻا جر تي سي تان سڀ حباب
هئڻ منهنجو هوت ري .

هاديءَ سين هن پار ڏي رڙهين ماڻ رکاب
هئڻ منهنجو هوت ري .

جنبو وجهي چور ڪي، آءُ چڙ عقاب
هئڻ منهنجو هوت ري .

ديد وڃائي ۾ دوست جو، هلي منجهه حجاب
هئڻ منهنجو هوت ري .

هن وائيءَ جي هر هڪ ست ۾ ظاهري ته شاه جدا جدا سبق ڏنا
آهن. هر جي غائر نظر سان ڏسبو ته الهن سڀني بيتن ۾ جدا جدا اسلامي
ارڪان جي تعليم ڪي مدنظر رکيو ويو آهي .

سو نه ڪم شي ۾ جيڪي منجهه تراب

ست جو مطلب آهي ته جيڪي مٿي ۾ (يعني مٿي ۾ مان ٺهيل
انسان ۾) آهي سو ڪنهن به ٻئي شي ۾ نه آهي. هيڏانهن الله تعاليٰ
هن خاڪ جي ٻيلي جي شان ۾ فرمايو آهي ته:

والتين والزيتون ۰ وطور سينون ۰ وهذا البلد الامين ۰ لقد خلقنا
الانسان في احسن تقويم ۰

قسم آهي انجهر جي وڻ ۽ زيتون جي وڻ ۽ طور سينين جو ۽ انهيءَ
امن واري شهر (مڪي) جو ته مون انسان کي بلڪل خوب صورت
ڍانچي ۾ ڍاليو آهي.

انهيءَ بيت سان لاڳو بيت آهي ته:

هو جي جرڪئا جر تي سي تان سڀ حباب

ان لاءِ قرآن شريف ۾ فرمايو ويو آهي ته:

وما الهيوۃ الدنيا الالعب ولهو وللدار الآخرة خير للذين يتقون ۰
افلا تعقلون ۰

۽ پرهيز ڪارن لاءِ آخرت جو گهر بهتر آهي، ڇا توکي عقل ڪولهي.
فما متاع الهيوۃ الدنيا في الآخرة الا قليل ۰

دنيا جي زندگيءَ جو مزو بلڪل بي حقيقت آهي ۽ ڪجهه به نه
آهي ۽ جو ڪجهه آهي، سو الله جو ٿي رهڻ ۾ ئي آهي شاه چوي ٿو ته:

هاديءَ سين هن ٻار ڏي رڙهين سان رڪاب

يعني پنهنجي هدايت ڏيندڙ سان ائين ڪڏ ره جيئن رڪابدار نوڪر

رڪاب سان گڏ رهي ٿو. الله تعالى جي نظر ۾ ڇڏا آهي آهن جيڪي
هن سان نوڪرن وانگر گڏ رهن ٿا يعني سدائين ان جي اطاعت ۾ رهن
ٿا ۽ انهن لاءِ ئي الله تعالى فرمايو آهي ته :

وفي الآخرة عذاب شديد ۽ مغفرة من الله رضوان ط وما
الحياة الدنيا الا متاع الفرور ۽

۽ آخرت ۾ (ٻرن جي لاءِ) سخت عذاب آهي ۽ ڇڏڻ جي لاءِ الله
جي معافي ۽ رضامندي آهي ۽ دنيا جي زندگي ته دوکي جو سامان
آهي. شاه صاحب فرمائي ٿو ته :

ڪهڙي منجهه حساب هئڻ منهنجو هوت ري.

جيڪڏهن منهنجي دوست کان سواءِ انسان ٻانگي ڪنهن به حساب
۾ نٿو سمجهي ته پوءِ ان ۾ ڪيترين ئي ڳالهين جي متابعت منظور
ڪرڻي هوندي. جيڪو ٻانگي هر طرح هوتن جي حوالي سمجهي ٿو
ته اهو ان جي حڪمن تي به هلندو.

الله تعالى فرمائي ٿو ته :

فبشر عباده الذين يستمعون القول فيتبعون احسنه ط اولئك الذين
هدا لهم الله و اولائك هم اولوالالباب ۽

تون منهنجي آڻهن بندن کي خوشخبري ڏٺاه، جيڪي ڪن لائي
ڳالهه ٻڌن ٿا پوءِ (جيڪا ڳالهه) چڱي هوندي آهي، انهي تي هن
ٿا. هي آهيئي ته ماڻهون آهن جنکي الله تعالى (سڌي) راه ڏيکاري
آهي ۽ آهيئي ماڻهو ته عقل وارا آهن ۽ انهن لاءِ ئي فرمايو ويو آهي ته :

و بشر المؤمنين بان لهم من الله فضلا كبيراً.

۽ ايمان وارن کي هي خوشخبري ٻڌاءِ ته انهن تي الله تعاليٰ جي طرفان وڏو فضل ٿيندو.

مطلب اهو وڃي بيٺو ته هي دنيا جون ظاهري زينتون ڪجهه به نه آهن. شاه صاحب فرمايو آهي ته :

هاڻي دور ارت ۾ ڪئين نه ڪوڙي

وهانءُ واڌائي، ڀٽين سنيوڙي

مٿي جنهن موڙي، سا ڪيئن وهي ويسري.

* * *

مٿين تي موهجي هاري گهڙه هار

ڪوڙين ڪٺا ڪيترا انهيءَ خر خوار

پري وٺو پٿار آڻي ڏنءُ ڏهاڳ جو.

ان کان پوءِ ساڳي سورة شريف ۾ فرمايو ويو آهي ته :

ثم ردد له اسفل سافلين O الا الذين آمنوا و عملوا الصالحات فلهم

اجر غير ممنون ط فما يكذبك بعد بالدين ه اليس الله باحكم الحاكمين .

پوءِ مون انهيءَ کي هستيءَ جي حالت وارن کان گهٽ حالت ۾

آندو. ليڪن جن ماڻهن ايمان آندو ۽ ڇڻا ڪم ڪيا ته انهن کي

اهڙو ئي ثواب مليو آهي جو ڪڏهن به روڪيو ڪو نه (انهن سڀني

ڳالهين جي هولدي به) پوءِ ڪهڙي شي توکي قيامت جي باري ۾ منڪر

بنائي ڇڏيو آهي ڇا الله تعاليٰ سڀني حاڪمن کان وڌيڪ حاڪم

نه آهي ؟

هاڻي هتي ڏسئون آهي ته جنهن (انسان) کي الله تعاليٰ خوبصورت
سانچي ۾ ڍاليو تنهن کي وري چو پستيءَ جي حالت ۾ آندو.

شاه صاحب فرمائي ٿو ته :

اڳي اينءِ هياس جو پنهنوءَ ڌوتم ڪڙا
هاڻي اهن ٿياس جيئن جت نه نينم پاڻ سين.

* * *

دوست ڪهاڻي دادلا محب ماراڻي

خاصن خيلن کي سڃيئون سهاڻي

الله الصمد بي نياز ما ڪري جا چاهي

الهيءَ منجهه آهي ڪا اونهي ڳالهه اسرار جي.

قرآن شريف انهيءَ اسرار جي ڳالهه کي هن طرح کولي ٿو.

ولنبلونكم بشيء من الخوف والجوع و نقص من الاموال ولا نفس و الثمرات
۽ البت آءٌ توکي ڪجهه ڊپ ڪجهه پڪ ڪجهه مال ڪجهه جان
ڪجهه پيداوار (يا اولاد) جي نقصان سان آزمائيندس وهو الذي جعلكم
خلف الارض و رفع بعضكم فوق بعض درجات ليعلم انكم ۽ اهوئي
خدا آهي جنهن توکي زمين ۾ نائب بنايو ۽ اوهان مان هڪ جو درجو
ٻئي کان بلند ڪيو. الهي لاه ته توکي جيڪي ڏنو ويو آهي، ان ۾
تو کي آزمائي. ليعلم انكم احسن عملا.

اوهان کي آزمايو وڃي ته ڪير ٿو اوهان ۾ چڱا ڪم ڪري.
و نبلو ڪم بالشر والخير فتنه و الينا ترجعون ۽ آءٌ توکي ٻراڻي ۽ ڀلائي
ٻهچائي آزمايان ٿو ۽ توکي سون وٽ موٽي اچئون آهي.

هوء جيڪو انهن آزمائشن مان لڪري ٻار ٿيندو، تنهنڪي ئي اهو
ثواب حاصل ٿيندو جو ڪڏهن به روڪيو ڪونه. مطلب واضح ٿيو ته
ظاهري سختين تي ايمان ڪي لوڏي ۾ نه آڻجي.

اڪيون ڪولي نهاريو، اوهانڪي ڪيترائي جلد باز نظر ايندا
جيڪي فقط دنيا جي زيبائش تي پلجي وڃن.

اهڙن جلد بازن لاءِ قرآن چيو آهي ته.

ڪلا هل تحبون العاجلة و تذرون اخرة ۵ نه نه (اي ماڻهو) اوهان
(ماڻهن جو قاعدو آهي) جلد بازي پسند ڪريو ٿا ۽ انجام جو خيال نه
رکو. انهي آيت شريف ڪي خيال ۾ رکي تڪليف جي وقت ۾ به قيامت
ڪي ياد رکجي جنهن لاءِ فرمايل آهي ته و بشر الذين امنوا و عملوا الصلحت
ان لهم جنت تجري من تحتها الانهار ۽ اي پيغمبر انهن ماڻهن کي خوش
خبري ٻڌائي جن ايمان آندو ۽ ڇڻا ڪم ڪيا انهن جي لاءِ (اهڙا)
باغ آهن جن ۾ نهرو وهي رهيون آهن.

و بشر الصابرين ۱۱ الذين اذا اصابته مصيبة قالوا ان الله و اذا اليه راجعون
اولئڪ عليهم صلوات من ربهم و رحمة و اولئڪ هم المهتدون.

۽ صبر ڪرڻ وارن کي خوشخبري ڏي، انهن تي جڏهن ڪا مصيبت
نازل ٿئي ٿي ته هو چون ٿا ته اسين ته الله جا آهيون ۽ الله ڏانهن ئي
وڃڻ وارا آهيون. انهن ئي ماڻهن تي الله تعاليٰ جي بخشش ۽ مهرباني
ٿيندي ۽ اهي ئي بهشت جو رستو لهندا.

شاه صاحب جن فرمايو آهي ته.

هڪي ٻانهي ڇت ۾ بي جا ڪري الله
ٻانهي وجهي ڪن ۾ ٻانهي آڪاري اوڙاه
تنهن واحد کي واه جو ستر سڀيئي ڪري

عبادت

الله تعاليٰ سڀني عبادت ۾ نماز جو درجو مٿانهون رکيو آهي ۽
 ٻئي نمبر ۾ زڪوات جو حڪم آهي. جن لاءِ الله تعاليٰ فرمايو آهي ته
 و اقيموا الصلوات و اتوا الزڪوات وار ڪعوامع الراڪعين

۽ نماز ڪي برابر رکي (بلا ناغي پنهنجي وقت تي اڙهو) ۽
 زڪوات ڏيو ۽ جهڪڻ وارن سان گڏ جهڪو

و انها لكبيرة الاعليٰ الخشعين ۱ الذين يظنون انهم ملقوا ربهم و انهم
 اليه راجعون

پيشڪ نماز دشوار آهي، مگر جن جي قلب ۾ خشوع آهي انهن
 کي دشوار نه آهي. خشوع رکڻ وارا ماڻهو آهي آهن جيڪي هي خيال
 رکن ٿا ته هنن کي موٽي پنهنجي رب سان ملڻون آهي ۽ هن ڳالهه جو
 به خيال رکن ٿا ته آهي پيشڪ پنهنجي رب جي طرف موٽي وڃڻ
 وارا آهن.

و يقيموا الصلوات و يوتوا الزڪواة و ذالڪ دين القيمة ط

۽ نماز کي درستيءَ سان ادا ڪريو ۽ زڪوات ڏيندا وڃو، اهوئي
 دين ٿيڪ آهي.

”نماز کي درستيءَ سان ادا ڪريو“ ان کان مراد اها آهي ته
 نماز ۾ قلب کي پنهنجي رب ڏانهن واريو ۽ ٻيون وايون سڀ وساريو.

فويل للمصلين ۲ الذين هم عن صلواتهم ساهون ۳ الذين هم يراؤون و
 يحتمون الماهون ۴ انهن نمازين جي (قيامت جي ڏينهن) خرابي ٿيندي

جيڪي پنهنجي نمازن جي پروا نٿا رکن، آهي جيڪي (نماز پڙهي يا
ايڪ عمل ڪري ماڻهن کي) ڏيکارين ٿا ۽ روز مزه جي استعمال جي
شيءَ اڌاري نٿا ڏين.

وري حڪم ٿئي ٿو ته،

و اقم الصلوة لعلوڪ اشمس الي غسق اليل و قرآن الفجر ان قرآن
الفجر کان مشهودا ۽ و من اليل فتهجد به نافله لک عسى ان يبعثک
رہک مقاما محمودا (بني اسرائيل ۱۲)

اي هيڻمبر هوئين سج کان وٺي رات جي اڌيري تائين نماز ڪي
درستيءَ سان پڙه ۽ صبح جي نماز به (ادا ڪر) چو ته صبح جي نماز
۾ فرشتا به شريڪ ٿين ٿا ۽ رات جي ڪنهن وقت ۾ جاڳي اٿي (تهجد)
جي نماز پڙه اهو تنهنجي لاءِ زياده (بهتر) آهي عجب نه آهي ته ان
جي برڪت سان تنهنجو مالڪ توکي مقام محمود تي پهچائي.

شاه صاحب انهيءَ حڪم جو نقشو هن طرح چيو آهي.

ساري رات سبحان جاڳي جني ياد ڪيو
آن جني عبداللطيف چئي مٿيءَ لڌو مان
ڪوڙئين ڪن سلام آڳهه اچيو آن جي

* * *

ساري رات سڄاڻ سودو ڪن صاحب سين
پانهپ پري پيڙيون هليا جوپ جوان
هاڻي پهلو ان، لحظي منجهه لنگهي ويا

* * *

بهڙياتا بهيئي تو نه ڦڻديون ڳالهڙيون
سڄيون راتيون سمهين ڀر سڪاڻ ڏيئي
سبحا سبيئي ڀار ڀڄنده خبرون

* * *

وري تاڪيد طور فرمايو ويو آهي .

ليل نه جاڳڻ لک سين مستين رات سڄي
هتان هوتاين جون ويئون خريونون ڪڇي
پوري تون نه ڀڄي سبب ڪه ساڻ مڙين

* * *

غافل غفلت چور تون ڪيئن اٿاسي اوهارين
چپاتا چڙهي ويا، وڃي بهتا توڙ
نيٺين ننڊ آڪوڙ، جم ورن ۾ واکا ڪرين

* * *

ستين پير ڊگها ڪري، وڏي جاڙ ڪيا
در ڀر آڀين دوس جي ته سر ڀر هندسياءَ
اصل آري ڄام جي سڳي تون ته سياه
پنهون سين هيا ٿي نياڳي ننڊون ڪرين

* * *

اي ڪم ڪم ڪم ڪم ڪم ڪم ڪم ڪم ڪم ڪم ڪم
لوچين ڇو نه لطيف چئي، هاري! له هوتن
ننڊون نياڳن ڪي اوڀالا اچن
سي پنهنون ڪوه ڀڄن، جي سنجهي رهن سمهي

* * *

صبر جي تلقين

الله تعاليٰ جلشالي جو فرمودو آهي ته

ان الله مع الصابرين

الله صبر ڪندڙن سان گڏ آهي

۽ فرمايو ويو آهي ته

والعصرۃ ان الانسان لفي خسر لا الا الذين امنوا و عملوا الصلحت و

تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر

هن سورت ۾ سخت وعيد آهي الله تعاليٰ سڀني ماڻهن کي خساره

۾ هجڻ جو حڪم ڏنو، سواءِ انهن جي جن چار ڳالهون اختيار ڪيون

پهرين ايمان آڻڻ ۲- نيڪ ڪم ڪرڻ ۳- سچي دين جي تبليغ ۽ صبر جي

نصيحت. صبر جي صيغي ۾ قرآن شريف هن طرح ٻڌايو آهي.

نفس بد جو مقابلو ۽ مقابلي ۾ ثابت قدمي ۽ صبر آهي.

جنهن لاءِ شاه صاحب پهرين چيو آهي ته.

ڇانگي چئي چڪياس مٿاءِ اڪ له آلهي

جه ول گهڻا وهائڻا آن سين آر لڳياس

چوڌاري چندن وڻ ٻڄي هوج پياس

راڙي رت ڪياس هن ڪڏاتوري ڪرهي

* * *

ولي ميت سوت ٻاءِ پنهنجي ڪرهي

ولهون واس ورنئون پهريون مٿي ٻٽ

ڇالگي چڪي ڇٽ ته ٻوه له رهندو پئند ري

* * *

ڪرهي ڪي ڪئين وڌم پئند پلڻ جا
 لڙو لائيءَ ڪي چري نير ساڻ لئين
 چانگي سندي ڇت ۾ صاحب وجهي سنئين
 اوباهڻوس الين لطف سان لطيف چڻي

* * *

ڪرها توکي ڪام مون سڄو ڀسي سڄيئي
 مان پروڙي مام سانگهي سنئين وهين

* * *

هوه آنڪي قابو ڪرڻ لاءِ اجها هي وات وٺي ٿو
 آئي اڙالينس، ڇڏيو ته چيڪ ٿيو
 ڪارايان ڪڙيو وڃي پلائي پائينس
 ڏاڍن تنهن ڏائينس، جيئن چري ۽ چنگهي گهڻو

* * *

اهڙي طرح جنگ جي وقت ۾ دشمن جو مقابلو ۽ مقابلي ۾ اسفلال
 نه صبر آهي.

مير مدينه نڪري رڙهيا مٿي رند
 گهوڙا تن گهوٽن جا ٻرڻا مٿي ٻند
 جتي رهيا راتڙي سي سنهارا هٽ
 ڪلا ڪرنگر ڪنڌ جهرن جهونجهارن جا

* * *

ڪامل ڪرڻ ۾ آيا جنگ جوان
 ڌرتي ڌڻي لرزي ٿرڻا آسمان
 ڪره هڻي ڪان هو نظارو نينهن جو

* * *

ڏٺو ڪال ڪنهن جهونجهار ڪو جهڳڙو؟
هائين هڏ مچائيا ريلو رت نئين
پائن سا سنئين، جڻان جيءُ جو ڪو ٿئي

* * *

بهادر گڏيا بهادرين ڪڙگ ڪاول ڪن
وجهن ڌڙ ڌڙن تي، هاڪارين هڻن
ڪرن ڪنڌ نچن، رڻ گجڻو راڙو ٿيو

خدا جي راه ۾ مشقت کي برداشت ڪرڻ به صبر آهي.

الاهي عشق جنهن لاه شاه صاحب چيو آهي ته:

وحده جي ويدا الا الله مين اورين
هنمون حقيقت گڏو طريقا تورين
معرفت جي ماڻ سين ڏيساندر ڏورين
سڪ نه ستا ڪڏهن ويهي نه ووڙين
ڪلمئون ڪورين عاشق عبداللطيف چئي.

الهيءَ منزل تي پهچي شاه الهن سختن مهڻ جو ڏس به ڏئي ٿو ته

هل ۾ پڇيائون عشق جي اسباب کي
دارون هن درد جو ڏاڍو ڏسيائون
آخر والعصر جو ايهه آتاهون
تهان پوءِ آءُ سڪان ٿي سلام کي

وري پيو دفع اها ڳالهه، دهرائي ويئي آهي.

ڪوئي ڪنائون اڄ پڻ اڪڙهن مين
ماس وراهي هليا، ڪراگل ڇڏيائون
وتواصوبالحق وتواصوبالصبرائين اتائون
مئي ماريائون ڪلي گهاريو سڄڻن

ارضي ۽ سماوي مصيبتن ۾ استقلال به صبر آهي، ان لاءِ مندن نظريو
هي آهي ته:

پريان سندي ٻار جي مڙهي منائي
ڪانهي ڪڙائي چڪين جي چيت ڪري

* * *

هيئي سبحان جي ڪر حوالي ڪم
ٿي تحقيق تسليم ۾ لاهي غم وهم
قادر سان ڪرم، حاصل ڪري حاج تو

شرڪ جي مذمت

ڪيرون گناهن ۾ شرڪ هڪ وڏو گناه آهي، ته پوءِ توحيد جي
طالب کان اها ڳالهه ڪٿي ٿي لڪل رهي.

ڪافرن ۽ مشرڪن لاءِ قرآن شريف ۾ آهي.

ختم الله علي قلوبهم و علي سمعهم ط و علي ابصارهم
غشاوة ولهم عذاب عظيم ۰

الله تعاليٰ انهن جي دلين ۽ ڪنن تي مهر هڻي ڇڏي آهي. هنن
جي اکين تي پردا پيل آهن ۽ انهن لاءِ وڏو عذاب آهي.
ته شاه وري انهيءَ جو اظهار هيئن ٿو ڪري:

اچي پيا آت ۾، واٽ وڃائي جن
او بي بصر ٻرن ۾ انڌا ٿيو آين
ڪنن آڏيون تارڙيون ڪنگن جهڙن گهمن
فرائي فرمان جو آهي پر ٻوڙن
ڪپت ڪاهوڙين، آه آئي پئي نه لهي

ج-ه-اد

هر مسلمان تي جهاد فرض آهي ۽ ان لاءِ خدائي حڪم آهي:

و قاتلو في سبيل الله الذين يقاتلونكم ولا تعتدوا ۝

۽ جيڪي ماڻهو اوهان سان لڙن (تم) اوهين به الله جي راهه ۾
انهن سان وڙهو ۽ زهادتي نه ڪريو.

شاه جو ان لاءِ هڪ ئي بيت ڪافي آهي -

هڻن هڪلن ٻيلي سارن مانجهيان ايءُ مرڪ
وجهن تان نه فرق، رڪ وهندي راند ۾

قادر مطلق

ان الله على كل شيء قدير

الله تعاليٰ هر شيء تي قادر آهي.

ٻاڻهي ڏي سنيهڙا ٻاڻهي سلطان

ٻاڻ ڪر ٻاڻ لهي ٻاڻ سڃاڻي ٻاڻ

* * *

سو ئي هيڏانهن سو هوڏانهن سو ئي من وسي

سو ئي سو ٻسي، تنهن سندي سوجهري

* * *

سو هي سو هو سو اجل سو الله

سو ٻرين سو پسام سو ويري سو واهرو

ٿو بهم

ان الله يحب التوابين

پيشڪ الله توبه ڪرڻ وارن سان محبت رکي ٿو.

ليلا حيل ڇڏ جي تون سوڀي سگهين
هائي پالڻ گهڻي ۽ پاڻ غريبي ۽ گڏ
هڏ نه چنڊ لڏ جي ڪارون آئين ڪانڌ ڪي.

* * *

جي ڪارون آئين ڪانڌ ڪي ته روئي رجهائج
ليلا ليلائج اٿي ماڳ منٿ جو.

* * *

جي ليلائي نه لهن ته ٻن ليلائج
آسر م لاهيج، سڄڻ پاڇهندڙ گهڻو.

الست بر بكم

الست بر بكم، جڏهن ڪن ٻيوم
قالو هلي قلب سين تڏهن تن چيوم
تنهن ويل ڪيوم وڃن ويڙهون سين.
(شاه)

واذكروا نعمت الله عليكم و ميشاقه الذي و ائقكم به - الخ المائد ۲)
۽ الله تعالى جيڪو احسان اوهان تي ڪيو آهي، ان ڪي ۽ ان
اقرار ڪي جيڪو ڪري اوهان کان ورتو ويو سو ياد ڪريو،

كيف تكفرون بالله وكنتم امواتاً فاحياكم ثم يميتكم ثم يحييكم
ثم اليه ترجعون - هو الذي خلق لكم ما في الارض جميعاً ثم
استوى الي السماء فسواهن سبع سماوات و هو بكل شيء عليم

اوهين خدا (کي) ڪيئن نٿا مڃيو؟ توه پهرين جان نه هئي پوءِ (مون)
تو هر جان وڌي. (الله) وري توکي ماري ٻڌو وري جياريندو وري توکي
ڪنهن وٽ موٽي وڃڻو آهي؟ (هي) اهو ئي خدا آهي جنهن تو لاءِ
جهڪي به زمين هر آهي سو ٺاهيو ۽ پوءِ وري آسمان تي وڃي ست هموار
آسمان ٺاهيا اهو هر شيءِ کي ڄاڻي ٿو.

هو الذي خلقكم من طين ثم قضى اجلاً و اجل مسمى عنده ثم
انتم تموتون.

انهيءَ خدا توکي مٽيءَ مان ٺاهيو ۽ وري ميعاد مقرر ڪيو ۽
انهيءَ وٽ هڪ (پيو) وعدو ٿي چڪو آهي پوءِ (هر) تون (هن جي)
قدرت هر شڪ ڪرين ٿو.

الله مان وعدو ٿي چڪو آهي، اهو ڪهڙو وعدو؟

الست بربكم ط قالوا بلى ج شهدنا ج ان تقولوا يوم القيمة انا
كنا عن هذا غافلين لا

ڇا آءٌ تنهنجو رب نه آهيان؟ سڀني جواب ڏنو ته ڇو نه؟ آءٌ انهيءَ
ڳالهه جو گواه آهيان ته مٿان اوهين سڀاڻي ائين چؤ ته اسين ته ان ڳالهه
کان غافل هواسون.

اهو وعدو هو ته ”هاڻو تون اسان جو رب آهين“.

لفظ آسان آهي، مگر انهن تي عمل ڪرڻ لاءِ ڪي سورھ سسي
سهڻائين. (رب جي لفظي معنيٰ آهي ڀالڻ وارو ۽ پوءِ) ٺرمايو ويو آهي ته

آء اوهان جي انهيءَ اقرار جو گواه آهيان هاڻ جنهن وعده جو گواه
الله تعاليٰ پاڻ آهي ته هن جي ربوبيت جو شان به اهو آهي ته ان جي
حڪمن جي تعميل ٿئي انهن حڪمن ۾ جتي نڪ ٿي نياڻون آهي، اتي

ما كان الله ليذر المؤمنين علي ما انتم علي حتي يميز الخبيث

من الطيب ط (آل عمران)

جي حڪم ۾ صاف صاف فرمايل آهي ته الله تعاليٰ مسلمانن کي
جنهن حالت ۾ اوهن آهيو ڇڏڻ وارو نه آهي جيستائين ناپاڪ منافقن کي
پاڪ (مومنن) کان جدا نه ڪري.

ڪچي لوه کي رک جي صورت ۾ آڻڻ لاءِ هن کي ٻين ۾
توانتو ٻوي ٿو ۽ سانداڻن ۾ منجهڙون آهي.

آء ڪ نه ڄاڻان اينء ته جر گهڙئي جو ڪو ٿئي
قضا جا ڪريم جي تنهنڪان ڪنڌ ڪڍبو ڪيئن
هڪ لکئي ٻئي نينهن آئي اولس اول ۾.

۽ (اي پيغمبر ماڻهن کي چؤ ته) جي هو ايمان جي سڌي رستي تي
ڄميل رهندا ته آء انهن کي آزمائڻ لاءِ خوب پاڻي ڏيان.

پاڻيءَ جون ۾ مرادون آهن هڪ رحمت جو پاڻي جنهن تي انسان
جو جياپو آهي. ٻيو آهو پاڻي جيڪو لوه کي تپائي پاڻي ڏبو آهي ته
هو رک ٿئي ۽ ان مان تڪا اوزار ٺهن. بهرحال شاه سائينءَ الست برهڪم
جو اهو وعدو ياد ڪري فرمائي ٿو.

پاپوهي هيڪار مونهان پڇو سڄڻين
”الست برهڪم“ چيائون جه وار
سنڌي سورڪنار تن تڏا هڪون نه لهي.

* * *

حبیبین هیکار منجهان مهر مڌ کڙو
سو مون سڀ چمار، اورڻ اهو ئي ٿيو.

* * *

جڏهين ڪن فيڪون، من تڏا هڪون مارئين
تون ڪيئن و جهين تن کي سومرا شڪون
هميرن هڪون جاڙ جسي کي هاتيون

* * *

چئي ڪن فيڪون جڏهن خلقيا روح خداه
گڏ جت گذران هو، جڙ لڳي تنهن جاء
مون توهين سين آه اها ما چاه سپرين

* * *

فيڪون فدا ڪري ڪها ئين سين ڪن
تعظيماً تمام ڪري، ٻوه پٿريائين ان
مارو تتائين من، ڀونر ڀاڱي آڻيو

* * *

نڪا ڪن فيڪون بهئي نڪا هنگ نه هون
سڄڻ انهيءَ ساعت ۾ پيئي ڏٺوسون
مون تن تڏاهڪون ملي ملاقات ڪئي

نڪا ڪن فيڪون هئي نڪو لڱ لڱ لهر
 ٻنيو هو نه بت هر اڃان ڪي آدم
 مون توهين سين سڱ آها سا چاه سهرين

* * *

نڪا ڪن فيڪون هئي، نڪا مورت ماه
 نڪا سڌ ثواب جي نڪو غرض گناه
 هيڪائي هيڪ هئي وحدانيت واه
 لکيا ٿين لطيف چئي آت ڪجهاندر ڳاه
 اکين ۾ ارواح اها ساچاه سهرين

* * *

گهيڙ لنگهيو گهاري ميثاقا مهارسان
 ”الست برهڪم قالو هلي“ پر اها هاري
 ڏسو ڏيڪاري هرت ڀريان جو پيچرو

* * *

الست ارواحن ڪي جڏهين چيائون
 ميثاقا، مهارسان لڏيون مون لائون
 سو موٽي ڪيئن ٻاهون جو محفوظا معاف ٿيو

* * *

الست ارواحن ڪي جڏهين چيائون جي
 قالو هلي قلب هر ٿيو تفاعل تي
 مجتبيٰ ميهار جي آئون نهوڙي نهه،
 سرتيون ساهڙ سي هلن مون حق ٿيو

الست ارواجن کي جڏهن جا ڳايو جليل
 منئين راه سيد چئي سونائون سبيل
 وحدت جي واديءَ ۾ ڪوڙين کي قليل
 درياه جي دليل لوڙهي لهوارا ڪيا

* * *

الست ارواجن کي جڏهن امرڪيو احد
 هومن ڪاڍو ميهار ڏي سهڻي مڪن سڌ
 دلو دور درياه جي ڪيو ارادي اڌ
 جيڪي آيس ڏانهن عهد، سوپاري منڌ پاتار ۾

پوءِ جن اهو وعدو ٻار يو (ت، جيئن الله تعالى فرمايو آهي ت،
 و ان تومنوا و تتقوا افلكم اجر عظيم ۵

۽ جي اوهان ايمان آڻيندا ۽ (شرڪ ۽ نفاق کان) پرهيز ڪندؤ ت،
 اوهانکي وڏو ثواب ملندو) تيئن جن ايمان آندو تن لاءِ شاه صاحب
 فرمايو آهي ت،

آگي ڪيا اڳهم، نسور وئي اور
 لا خوف عليهم ولا هم يحزنون سچن ڪولهي سور
 مولي ڪيو معمور، انگ ازل ۾ آن جو

خيرات ۽ سخا

قرآن شريف ۾ الله تعالى جتي نماز جو حڪم صادر فرمايو آهي،
 اني زڪوة خيرات ۽ صدقي جو حڪم به ڏنو آهي. ان لاءِ الله تعالى

سوره الماعون ۾ آڻهي شخص جي حالت ٻڌائي آهي، جيڪو یتیم کي
 ڏکا ڏئي ٿو ۽ محتاج کي پاڻ تہ کاذو نٿو ڏئي پر ٻين کي بہ اهڙي
 ترغیب نٿو ڏئي۔ اللہ تعالیٰ انهن جي نمازن لاءِ بہ فرمائي ٿو، اهڙن
 نمازين لاءِ وڏي خرابي آهي۔

ارءیت الذی یکذب بالدين ۰ فذالک الذی یدع الیتیم ۰ ولا یحض علی
 طعام المسکین ۰ فویل للمصلین ۰ الذین ۰ (الماعون)۔

ڇا اوهان آڻهي شخص کي نہ ڏٺو آهي، جيڪو روز جزا تي
 اعتبار نٿو رکي (جي اوهان آڻهي جو حال ٻڌڻ گهرو ٿا تہ ٻڌو تہ) هي
 آهو آهي جيڪو یتیم کي ڏکا ڏئي ٿو ۽ محتاج کي کاذو نٿو ڏئي
 ۽ نہ اهڙي ترغیب ٻين کي ڏئي ٿو۔ انهي مان ثابت ٿيو تہ اهڙن نمازين
 جي لاءِ وڏي خرابي آهي۔

جنهن شخص جي طبيعت بخل کان بچي ان کي هدايت وارو چيو
 ويو آهي قرآن شريف ۾ آهي تہ۔

ومن یوق شح نفسه فاولئک هم المفلحون ۽ (واقعي) جنهن شخص
 کي پنهنجي طبيعت جي بخل کان محفوظ رکيو وڃي اهوئي ماڻهو فلاح
 حاصل ڪرڻ وارو آهي (الحشر) اهڙن ئي ماڻهن کي هدايت ڪئي
 ويئي آهي تہ۔

قل ما انفقتم من خیر فللمو الدين و الاقربین و الیتیم
 والمسکین و ابن السبیل وما تفعلو من خیر فان الله به علیم۔

چو تہ جو مال توکي خرچ ڪرڻو آهي سو ٻيءَ ماءُ جو حق آهي
 قربتدارن جو حق آهي یتیم جو ۽ محتاجن جو ۽ مسافرن جو (حق آهي)

جهڙو ته ليڪ ڪم ڪندو الله تعالى کي ان جي خبر آهي - (پٿر ۲۶)

الله تعالى انسانن کي پاد ڏياري ٿو ته -

و وجدك عالا فا غني - فا ما اليتم فلا تقهر O ط و اما
السائل فلا تنهر (وضحي)

۴ الله تعالى توکي نادار ڏسي پوءِ غني بنايو پوءِ (ان جي شڪر ۾
۵) یتيم تي سختي نه ڪر ۽ سائل کي نه جهڙڪ. وري فرمايو ويو آهي ته -

و في اموالهم حق المسائل والمحروم

۴ ان جي مال ۾ سوالي ۽ غير سوالي جو حق هو -

شاه جي لکت ۾ رس لکاه ان جو تفسير هن طرح ڪري ٿي -

ري مصلحت مڱڻا، قصر ڪين اچن

نور تجلو نور سين نمڻو نهڻ هسن

خيمي ۾ ڪنگهار جي چالڊوڻا چمڪن

لڏائين لطيف چئي سندا ڏاڻ ڏسون

تيلاه ملڪ ڏئين مڃڻو مڱڻهار کي

* * *

ڪي جو به چل ٻولڻو پئي ويهي پان

راجا رتولن ۾ سڀاڻو سلطان

آءُ مٿانهون مڱڻا مقابل ميدان

گهوريا لک لطيف چئي تنهنجي قدمن تان قربان

مٿو هي مڙمان هلي آءُ ته هت ڏيئين

دنيا قيد خانو آهي

حديث شريف ۾ فرمايل آهي ته -

الدنيا سجن للمؤمنين و جنة للكافرين

هي دنيا مومنن لاء قيد خانو آهي ۽ ڪافرن لاء بهشت .

شاه سائون اهو نڪتو هن طرح حل ڪيو آهي -

* * *

قسمت قيد قوي نات ڪير اچي هن ڪوٽ ۾

آئي لکئي لوح جي هنڌ ڏيکاريم هي

هرچي ڪين پهتار ري جان جسو ۽ جي

راجا راضي ٿي، ته مارن ملي مارئي

* * *

قسمت قيد ڪيائين نات ڪير اچي هن ڪوٽ ۾

”ونحن اقرب اليه من جبل الوريد“ وطن آن ويندياس

مارن ڪي ملندياس ڪوٺيون ڇڏي ڪڍهن

* * *

قيد الماء ٿي، هت اڙانگي گهاويان

هناڪ جسمي والفواد لڏيڪم هنيون هت سندوم

قادر شال ڪندوم، موڙائو سين مارولن

* * *

قيد الماء ڪهن جو، سو مون پاند رنو

جف القلم بما هو ڪان، وهي قلم ولو

اي قضا ڪم ڪيو، جيئن ٿر مارو آ ۽ ماڙئين.

جهڙو قيد الماء تهڙو بند نه ڪو ٻيو
جف القلم بماهو ڪائن، اهي نه تر تلاء
عمر تو هٿاء آجائي ٿي آڇڙين

* * *

ري اءِ راين هٿ، گهنگهر گهارڻ مون ٿيو
بڪت العيان في هواڪ دما بهان ساڻ ڀرت
من اڪيون ٿن ٿن جتي جنپ جيڏيڻ

* * *

هي هنڌ پيڻيون هاڻ، ساڙيان سڀ ڏيهن ري
ڪل شيءِ پر جمع الاصله ٿي جهڄان جهانگين ڪاڻ
پري پنهنجي پاڻ، ڀسان ملڪ ملير جو

موت ۽ آخرت

الله تعالى جو برحق ارشاد آهي ته
كل نفس ذائقة الموت
۽ ان کان پوءِ فرمايو ويو آهي ته
وما الحمة الدنيا الا لعب و لهو وللدنار الاخرة خير للذين يتقون
افلا تعقلون (الانعام)
دنيا جي زندگي ڪجهه به نه آهي، فقط ڪيل ۽ دل جي وندر ۽
البت پرهمزگارن جي لاءِ آخرت جو گهر بهتر آهي.
ڇا اوهان کي عقل نه آهي.
وري تاڪيد فرمايل آهي.

لما متاع الحیوة الدنیا فی الاخرة الا للیل (التوبة)

دنیا جي زندگي جو مزو (بلڪل) اي حقيقت آهي ۽ ڪجهه به نه آهي.

بيخبرن کي خبردار ڪيو پيو وڃي.

و فرحوا بالحیوة الدنیا و ما بالحیوة الدنیا فی الاخرة الا متاع

۽ اهي ماڻهو دنيا جي زندگي تي مرڪن ٿا ۽ دنيا جي زندگي آخرت جي سامهون ڪجهه به نه آهي.

شاه صاحب ان جو نقشو هن طرح ڪيو آهي

ساڻهن ننڍا ٻار وڏن ٻانڌن ننڍا ٻار

توڪي آرس اڪڙين ۾

ٻاڻا ٻاڙي وارين ٻڳهن منجهه ٻاڻار

توڪي آرس اڪڙين ۾

پتن ٿو پور ڪري آئي تهجڙي وار

توڪي آرس اڪڙين ۾

سجڻيون راتيون سمهين ڪيو منجهه خمار

توڪي آرس اڪڙين ۾

ڪاڻو ڪنهن نه سڻي هڻ جي هاڪار

توڪي آرس اڪڙين ۾

قائب ٿيو ٽڪڙا ٻڙهو اي ٻڇار

توڪي آرس اڪڙين ۾

ساڻهن ۾ مڪئي سچ گي تون ڪوڙو منجهه، قطار
توڪي آرس اڪڙين ۾

ڪ توڪين نه سئي ڪپر جي ڪوڪار
توڪي آرس اڪڙين ۾

گهڙان ٿي ري گهڙي الاهي تهار
توڪي آرس اڪڙين ۾

هو جو شڪ ڪ ڪارڪ جو، تان رک ستار
توڪي آرس اڪڙين ۾

ڪل نفس ذائقه الموت ڀڙهو ايءَ بهار
توڪي آرس اڪڙين ۾

ڪار تون شهباز جو تون تان منجهه، ڪار
توڪي آرس اڪڙين ۾

يوم يفر المرء من اخيه جت ڀڄندا يار
توڪي آرس اڪڙين ۾

جئن جال نه لبهي سڻج اي سڻيار
توڪي آرس اڪڙين ۾

جم وسارين ويسرا ڀٽن جي پلڪار
توڪي آرس اڪڙين ۾

السان پنهنجي زندگي ڪئين گذاري

ويٺو تن تنهنس مک ڏيهائي مڪري
 سنباهي سيد چئي، مٿي نيدو ۽ لينس
 وٺائي وڌاندرا لاجو لڳائينس
 آخر آهرالينس ته جوکو لٿي نه جهاز کي

* * *

تن تنيندو آءُ، مک ڏيهائي مڪري
 سالباهي سمونڊ جي، منا مور م لاه
 اڃ ڪ سنجھ، صباح آهرندي اٿالڪ تڙين

* * *

اورهائين آئين ميرڙيو معلم خيرون
 ساتان سڌ نه ڏين جتي وه ويد ڪري

* * *

پڙي پراڻي وکر هاءِ م وترو
 تري هر تن پيا پاستون پائي
 هي هڏو هائي، ڪڙه ڪاوڙي ڏهنن کي

* * *

وکر سو وهاءِ جو پئي پراڻو نه لٿي
 ويجهندي ولات هر ذرو لٿي نه ضاء
 سا ڪا هڙ هلاءِ آڳه جنهن جي آبهن

* * *

جتو وانءُ جهاز گڏو غراڻ سين
 پوريندي هن پار ڏي سڌر ڪئج ساز
 اچن ٿا آواز، مٿاڻي سمولڊ جا

قبر جي گنار کي ڏسندي ڇهو ويو

اچي سو ڏٺو جو ڪهر سوء ڪنن سين
مستي لوڪ لطيف چئي ياد نه ڏرو ڪٿو
غافل ٿي غراب کي اوڙه تي آندو
سو چتر چو هي کان رکين جو پئو پراڻو پوءِ
جهاز ضعيفن جو ڀاتيءَ ۾ ڀرتو
ميد سات سڌو ۾ ڀر بندر پهچائين

شيطان

الم اعهد اليكم يا بني آدم ان لا تعبدوا الشيطان انه لكم عدو مبين
و ان عبدوني ط هاذ صراط مستقيم ولقد اضل منكم جبلاً كثيراً افلم
تقولوا تعقلون ○ (ياسين)

اي آدم جا اولاد ڇا مون اوهان کي (پيغمبرن جي ذريعي) چيو ڪونه
هو ته شيطان کي نه پوڄجو. هو اوهان جو ڪليل دشمن آهي ۽ مون کي
ٿي پوڄندا رهجو. اهوئي (توحيد جو) رستو سڌو آهي. ان چوڻ کان پوءِ
به شيطان اوهان مان ڪيتري خافت کي گمراه ڪري ڇڏيو ڇا اوهان کي
عقل ڪونه هو.

ومن يتخذ الشيطان ولياً من دون الله فقد خسر خسراناً مبيناً و يعدهم
و يمهدهم ط وما يعدهم الشيطان الا غروراً اولئك ماواهم جهنم ولا يجدون
عنها مغيصاً ○ (النساء)

جيڪو به خدا کي ڇڏي شيطان کي دوست بنائيندو، سو سراها
نقصان ۾ پڏي ويندو شيطان (جيئن ڇهو هو اهڙي طرح) ماڻهن کي وعدا

ڏئي ٿو هر هورا ٺٽو ڪري) آميد ڏياري ٿو (مگر ڪوڙي) ۽ شيطان جيڪي وعدا انهن سان ڪري ٿو سي سڀ دغا سان ڀريل آهن انهن ماڻهن جو ٺڪاڻو دوزخ آهي انهن کي اتان ڀڄڻ جي جاءِ نه ملندي.

قال رب فانظرني الى يوم يبعثون O قال فانك من المنظرين O لا الى يوم الوقت المعلوم O قال فبعزتك لا اغوينهم اجمعين O لا الا عبادك منهم المخلصين O قال فالحق لا والعق اقول لا ملئن جهنم منكم وامن تبعكم منهم اجمعين O (ص)

ابليس چيو ته منهنجا مالڪ مون کي انهي ڏينهن تائين مهلت ڏي جڏهن سڀ ماڻهو (وري جيئراڻي) اٿاريا وڃن، هروردگار فرمايو: (وڃ) توکي انهي ڏينهن تائين مهلت آهي جنهنجو وقت مقرر آهي، هن چيو ته تنهنجي عزت جو قسم هاڻ ته آءٌ سڀني ماڻهن کي گمراه ڪندس مگر انهي ۾ جيڪي تنهنجا خالص بندا هوندا.

چور آيو اينءِ چوءِ ته آءٌ آهولي آهيان
جي اسي اکين هوءِ ته لڪي ڪي ڪونه لهي

* * *

جتي ماڻڪ ماڳ ٿئي چوران ٽڪهو
سنئون تن سڀاڳ اصل جن اوباهيو

ان شيطان کان آڇڪائي جي واٽ شاه صاحب هي ڳولي لڏي.

ٻانهپ جو پيڙين ۾ وکر وڌائون
موتي معرفت جا سڄا سوديائون

التائب من الذنب اي ڪٽ ڪٽيائون
آئين جي آڙ برڪت وار لنگهائيا

آن کان هوه فرمائي ٿو ته

جهنگ ڪامي هت هو لٽي چوران لڪ
ولي وجودان نڪري جيڪا دڙي دڪ
هڪ سڄڻ بي سڪ ٻئي پهڻا پاڻ م

الله تعاليٰ جو خوف

ڏهاڳا سهاڳڻيون گهڙي ڏوه ڪنن
ور وڏوڻو ايهين، جهڻ جيئن پاڻ هسن

يا ايها الذين آمنوا الله وكونوا مع الصادقين ط

مسلمانو! الله (سبحانه و تعاليٰ) کان ڊڄو ۽ سڄڻ سان گڏ رهو.
يا ايها الذين آمنوا اذكرو نعمت الله عليكم اذ هم قوم ان يبسطوا
اليكم ايديهم فكف ايديهم عنكم ۽ واتقوا الله ط وعلي الله فلهتوكل المومنون ع
(مائدہ)

مسلمانو! الله تعاليٰ جو آهو احسان ياد ڪريو جڏهين ڪن ماڻهن
توهان تي هٿ هلائڻ گهريو ٿي. هوه الله تعاليٰ کان ڊڄو ۽ مسلمان
ڪي الله تي ئي ڀروسو رکڻ گهرجي.

افلم يروا الى ما بين ايديهم وما خلفهم من السماء والارض ط ان نشأ
نخسف بهم الارض او نسقط عليهم كسفا من السماء ان في ذلك لا آية
لكل عبيد منهوب ع
(السبا)

ڇا ماڻهن انهيءَ زمين ۽ آسمان کي نه ڏٺو جيڪو آلهن جي اڳيان
۽ پٺيان آهي، جي آڏو گهران ته (هڪ ٻل هر) انهن کي زمين ۾ غرق
ڪري ڇڏيان يا آسمان جو هڪ ٽڪر آلهن تي ڪيرايان جنهن بندي کي
خدا تعاليٰ جو خيال آهي انهي کي ته ضرور انهي مان (خدا جي) قدرت
جو، هتو ملندو.

آو ڏمرئو ڏس حيلو ٿيو هار جو
سٺو سڀ ڀرتيون ور نه ڪنهن وس
دعويٰ پهرئين دس پڇڻو ٿو پورا ڪري

* * *

هيئن ته گهڻو شمار ڪل به هئي ڪانڌ جي
تو پانيو موچاري تيان ڳچيءَ ڀالي هار
ڪانڌ ڪوڙي جون وڻي منڻين پتون سمنگار
وهم لهي واجهار، دليون هرکي هاسرو

* * *

ڏاهي هس ڏهر، هر، سرتون منجهه سڄاڻ
ڪاجا بهيم ڪاڻ جيئن منهن مٿانهون نه ڪٿان

* * *

وڏيري هاس، ميڙو مون گهر سر تهن
هت جهڻ هار جي ڪڙي ڪانڌ ٿياس
ڍولي ڍيلواس، آيم ڏنءُ ڏهاڳ جو

لېلا پوري له پټين چټي چنيسر ساڻ
تو جو ڀاليو هانهنجو سو ريساڻو راڄاڻ
ڀاڻا ڌار ڀرڀاڻ ڪانڌ ڪنهن جو نه وٺي

* * *

چٽي چنيسر ڄام سين لېلا لڪاء م تون
اي ڪانڌ ڪنهن جو نه ٿئي نه ڪا مون نه تون
روڻديون ڏنيون مون ان در مٿي دادليون

* * *

هلندي هاڙو مٿي ڏڪن منجهان ڏوه
هو اوچڻ سر آڻن تي هي ٻنڌ ڀڄاڙي پوءِ
اهڙن ري لطيف چٽي ڪيئن ڪريندس ڪوه
اڳيا راڙو سڄي روه وهان تان نه وس هڻو

* * *

هلندي هاڙو مٿي سمي ڏيندس ماه
لکن تان لطيف چٽي هاري لشم ماه
ڪندو ڀاڄهه الله وهان تان نه وس هڻو

جناب مسرور حسن خان ڪمشنر حيدرآباد ڊوھزن . شاھ عبداللطيف
پٽائي جي درگاه ۾

تقدیر

پریان سندي پار جي مڙشي مثالي
ڪانهين ڪڙائي چڪين جي چيت ڪري

قرآن جو قول ٻڌو

و ان تصبهم حسنة يقولوا هذه من عند الله و ان تصبهم سيئة
يقولوا هذه عن عندك قل كل من عند الله ط فمال هو لاه القوم
لا يكادون يفقهون حديثاه ما اصابك من حسنة فمن الله و ما
اصابك من سيئة فمن نعلك و ارسلناك للناس رسولا ط و كفى
بالله شهيدا ه
(النساء)

۽ (اي پيغمبر) جي انهن ڪي ڪا پلائي پهچي ٿي ته هو چون
ٿا ته اها خدا جي طرفان آهي (ايستائين هو سچ چون ٿا) پر جي
ڪا برائي (بلا) اچي ٿي ته چون ٿا ته اها تنهنجي ڪري آهي
(اي پيغمبر) چو ته سڀ خدا جي طرف کان آهي. انهن ماڻهن ڪي
ڇا ٿيو آهي جو ڳالهه ڪي سمجهن جي ويجهو به نٿا اچن. اي بندا
جيڪا پلائي توکي پهچي ٿي سا ته خدا جي طرفان آهي پر جيڪا
برائي توکي رسي ٿي اها به الله جي طرفان آهي. لهن اها تنهنجي
ڪناهن جي شامت جي ڪري آهي ۽ (اي پيغمبر) مون توکي الله جو
پيغام ماڻهن تائين پهچائڻ وارو (بنائي) موڪليو ۽ الله جي گواهي
(تنهنجي پيغمبري لاءِ) ڪافي آهي

انا كل شيء خلقته بقدره
(القمر)

مون ته هر شيء ڪي تقدير جي موافق ٺاهيو.

والذي قدر فهدى ه
(الاعلى)

۽ جنهن (سڀ ڪجهه) مقرر ڪيو ۽ پوءِ (انهيءَ نموني)

هلايو.

قد جعل الله لكل شيء قدراً هـ (الطلاق)

پيشڪ الله هر چيز جو انداز مقرر ڪيو آهي.

سوري سهنگاري اصل عاشقن کي
لڏڻا ڪين لطيف چئي ٿيا نيزي نظاري
ڪونهو ڪناري آڻيو چاڙهي ان کي

* * *

ڪاٿيءَ ڪونهي ڏوه، ڳن وڌيندڙ هٿ ۾
پستو هر عجب جي لهيو وڃي لوه
عاشقن اندوه، سدا معشوقن جو

* * *

ديگين دوڳ ڪڙهن، جت ڪڙين ڪڙ ڪونه لهي
تتي طبيبن چاڪ چڪندا چڏيا

لکيو پري نه ٿري جي اٿن آهي ته هو

اصل عاشق پانهنجي مسي نه ساندين
لاهيو سر لطيف چئي ساهه سلاڙڻو ڏين
ڪلنئون ڪاٿين، ڇن پوءِ پريٽون
ڪڇن ۽ ڪونهن اي هر مندي سڄڻين
سوريءَ چاڙهيو سپرين ڏنپ ڏيهائي ڏين
ويشاوره وٿين، آءُ واڍ وڙا وهاءِ تون

جت حبيب هٿن، نائڪ پري نينهن جي
تتي طبيبن وڃا وڃي وسري

لوح محفوظ

نه ڪانهي نه ڪانه نهڪو ڏوه قلم جو
انگ آڻيئي لکيو جت نه رسي ٻانهن
ڪنهن کي ڏيان ڏانهن قضا قلم وهائيو

وڪل شيء فعلوه الزبر ۽ وڪل صغيرا وڪبير مستطر ۰ (القمر)
۽ جيڪا ڳالهه هنن ڪئي آهي سا (خدائي) دفتر ۾ لکيل آهي.
هر ڪم اهو ننڍو هجي يا وڏو (لوح محفوظ ۾ مونڙ) لکيل آهي.
ما اصاب من مصيبتة في الاض و لا في انفسكم الا في كتب
من قبل ان نبراهها ان ذالك علي الله يسير ۰ لڪيلا تا سواعلى
ما فاتكم و لا تفرحوا بما آتكم ط والله يعجب ڪل مختال فيخور ۰
(اي ماڻهو) جيڪا آفت زمين تي اچي ٿي (مثلا قحط زلزله
طوفان وغيره) ۽ خود تو تي (جيڪا مصيبت) اچي ٿي (مثلا ڏک بيماري
موت وغيره) سو هن جي پيدا ڪرڻ کان اڳ ئي لوح محفوظ ۾ (لکيل)
موجود آهي. بيشڪ الله جي نزديڪ (اهي سڀ ڳالهيون لکن) آسان
آهن (اهو مون توکي ان لاءِ ٻڌايو) جيڪا شي تو وٽان وڃي هلي ان
تي (حد کان وڌيڪ) غم نه ڪر ۽ جيڪا نعمت الله توکي ڏني آهي
ان تي (غرور ۾ اچي) مرڪ نه. الله تعاليٰ ڪنهن ۾ مرڪڻ واري
شيخي باز ڪري پسند نهو ڪري. (الحديد)

توڪل

الله تعاليٰ جلشانه، فرمايو آهي هر ڳالهه ۽ هر ڪم ۾ مون تي
پروسو رکڻ.

۱- و من يتوڪل علي الله و هو حسبه
۽ جيڪو الله تي توڪل ڪندو ته اهو (الله) انهي لاءِ ڪافي آهي.

۲۔ و علي الله فتوڪوا
۽ الله تي توڪل ڪريو.

۳۔ فاذا عزمتم فتوڪل علي الله
پر جڏهن تون (ڪنهن گم ڪوٺ جو) پڪو ارادو ڪرين ته
پوءِ الله تي توڪل ڪر.

شاه سائين الله تعاليٰ جي انهيءَ ارشاد کي نظر ۾ رکندي فرمايو

آهي ته

هورن هاڙو لنگهڙو ٿي جرڀدي جوءِ
هوند جنهن سڀن هوءِ هوت نه هولدو تنهن

* * *

هورن هاڙو لنگهڙو مٺي موست ڇڏ
”لا“ مين آئي لڏ ”ڪين“ رسائي ڪڇ ڪي

* * *

هورن هاڙو لنگهڙو گوريون پاسي ڳوٺ
ڪڇ تنهن کي ڪوٺ ”ڪين“ جنهن جي ڪڇ ۾

* * *

ڪهي جا ”ڪين“ ڪٺي ڀرين ٻهتي سا
وهي وڙهجي جا وصل تنهن وڃايو

* * *

هورن هاڙو لنگهڙو گوريون ٿيون ڳهن
هاڃي تنهن هجن ڌارا مڪ سيد چئي

* * *

ڪا هت نه هت ڪا گوري سنڌي ڳال
ڪين ٻهتي مال حال ٻهتي هوت ڪي

هولندا هوت پري اوڏو آ ان هولدا کي
ساڄن تن سري، ”لا“ سين لڏين جي

* * *

لائي خنجر ”لا“ جو هن خچر کي هن
مڌن جيون سيد چئي وٺون سڀ وڪڻ
هر پروڙي کڻ ٿم هلن هر هوري تئين

* * *

ارڏا آريءَ ڄام ري، گذر گذريام
لڪيون لڪ لطيف چئي اورانگيڻ آيام
پرڻ پنهنونءَ هٿ هر ايءَ سعادت سنديام
مٿس ڪم وڌام، وهان تان وس پئو

* * *

هڪي ٻانهي ڇت هر بي جا ڪري الله
ٻانهي وجهي ڪن-هر ٻانهي ڪنديءَ ني
سنڙ سي ڏوٺي، جي تڙ توائي مڪڙا.

نفس

اخذته العزق بالاثم فحسبه جهنم

هن کي نفس هرعتي گناه تي تيار ڪري، پوءِ انهي ماڻهوءَ لاءِ
جهنم ڪافي آهي. (قرآن شريف)

إن النفس لامارة بالسوء

پيشڪ نفس هر وقت پراڻي جو امر ڪندڙ آهي. (يوسف)

اعدى عدوك لفسك النى بين جنبهك. (حديث)

تنهنجو وڏي ۾ وڏو دشمن تنهنجو نفس آهي جيڪو تنهنجي انهي پاسن جي وچ ۾ آهي.

چئن توه ۾ چئن، هاءِ آميري آن مين
جي هو اوڳڻ ڪنهي آسپهين، تون ڳڻائي ڳڻ
پاڻد جهليو تون ۾، هن سنهاري سڱ ۾

* * *

لڻي ڪمي نهار تون ڏمر وڏو ڏک
منجهان صبر سک جي سنوار ٿا سمجهين

* * *

نمي ڪمي نهار تون ڏمر ڏولا ٿو
ٿئي ساڃاڻو، جي آهين انهيءَ پير تي

* * *

ڏمر پاسو ڏک سين ڪاڻد ڪٿوري هوءَ
والله مع الصابرين آڱو ايهن چوه

* * *

ڪم ڪمندڻ ڪٽيو هارايو هوڙن
چڪيو نه چوندن، هو جو ساءِ صبر جو

* * *

ڪمندڙن گهر ڪهن، چنڊل چڱا نه ٿا
ويٺئون ويٺ هئي هٿ نه اچي ڪين

* * *

هو چوئي تون م چؤ وائا ورائے
پاند م پائي ويو ڪينے وارو ڪينڪي

* * *

هو چوئي تون م چؤ وائا ورائے ويڻ
سڀني سين سيد چئي من ماري ڪر ميل
کانڌ وڌيائي ڪيڻ ڪيني منجهان ڪين ٿئي

* * *

ڪنين ڪين پرائيو ڪيني منجهان ڪين
جي هو سڻائي سڱ ٿم زه چن۽ جوکو ٿئي

* * *

سڻي ويڻ ڪنن سين ورائج م وري
هاديءَ جي هدايت جي آهي اِيءَ گري
تن سڄي ساه سري ٻن مارڻو نفس ماڻ سين

* * *

چندن ڪيم چنچ تون ويڻ ورائے سا مهم
ڪامت قيمت جهڙي روز ڏمر ڪي ڏيج
ويڻ م ورائيج ٿم سڀ در سهاڳي ٿين

* * *

اڻ چندن م چئو ٿو چندن چو ومار
اڻي پهر ادب سين پر اهائي هار
پاڻو منهن مومنن م غربت ساڻ گذار
مفتي منجهه وهار ٿم قاضي ڪانيارو نه ٿين

* * *

فيڪي

ما ست نه سارين الف جنهنجي اڳ ۾
 لاحتي نه سارين پنه پنه هر ڏينءَ ري

الله تعاليٰ جو ارشاد مبارڪ آهي ته:

ان الله لا يظلم مثقال ذرة و ان تك حسنة يضاعفها و يوت
 من لدونه اجراً عظيماً

الله تعاليٰ ڪنهن تي ذري برابر به ظلم نٿو ڪري، پر جي ڪا
 ايڪي آهي ته ان کي ٻيڻو ڪري ٿو ۽ ان کان سواءِ (ڏئي تعاليٰ)
 پاڻان وڏو ثواب ڏئي ٿو (النساء ۶)

و هو الغفور الودود O ذو العرش المجيد O فعال لما يريد (البروج)

۽ اهوئي (گنهگارن کي) بخشڻ وارو ۽ (نيڪن سان) محبت
 ڪرڻ وارو آهي. تخت جو مالڪ بزرگي وارو جو چاهي سو ڪرڻ وارو

ان بابت شاه جي ساڃهه به مطالع ڪريو :-

پلائي آهين، ڀرين پلائي هانهنجي
 سڃاڻها سر چڙهنو ڏوراها نه ڏين
 مان ڏي مديون ٿين سڃڻ سڃاين ۾

* * *

پيشانيءَ ۾ ڀرين جي پلائيءَ جا ڀر
 اڱڻ آڪندين جي ڏي ها پوهي ڀر
 قمر هاڙي ڪر، شمس سڀرين سڀين

* * *

قاتل ڪمائي ڪري وه ماڪيءَ جي ڪن
ولا ويهي تن ٻيج ڪي پيالهن

* * *

آئي آتر واءِ موڪيءَ مت اپٽيا
مٽارا تنهن ماءِ اچن سر سنبا هيو

* * *

اهو آهي شاه عبداللطيف ڀٽائي علم الرحمة جن جي ڪلام جو
هڪ مختصر باب، جو معنيٰ ۽ مطلب جي لحاظ سان هڪ بحر بڪران
آهي. ۽ جيئن شاه صاحب پاڻ فرمايو آهي ته

سي هوچارا پر ٿيا سمند سيويو جن
آندائون عميق مان جوتي جواهرن
لڌائون لطيف چئي لعلون مان لهرين
ڪانهي قيمت تن ملهه مهاڳو آن جو

۽ عوام ان لاءِ هيءَ راه رکي ٿو.

ٿيو رسالو شاه جو جي آهي تفسير قرآن
يا رموز معرفت يا ڪي منجهس سر لهان
يا شريعت ۽ حقيقت جا ٿيا رستا هيان
يا انهيءَ ۾ ڏس اڙهي حب الوطن جا داستان

بهر صورت ٿيو رسالو راهبر ايمان جو

آه ٿيو ايمان شاهد مسلمان جي شان جو

ڪهڙو ڇڻي درد جو دنيا ۾ درمان ڪونه آهي؟
 رنج آهي پر تهو راحت جو سامان ڪونه آهي؟
 هر مصيبت ۾ ٿيو شامل فضل يزدان ڪونه آهي؟
 ڪار مشڪل ڪيئن ٿئي آسان سو آسان ڪونه آهي؟

روه ۾ ڪجهه رڙه ته آڏو هوت پڻ ايندو هلي

سيئي بهن ٻار جن دهشت ۾ آهي دل جهلي

عشق جا عاشق لکي آهن لکين ويا داستان

ڪن پروڙي مام مخفي ڪن ڏٺو آهي عيان

راز قدرت جي ٿيا الڌاز جا ڪي رازدان

پنهنجي دردن کي ڪري هر ڪو ويو آهي بيان

پر سڀن کان شاه جي طرز نگارش آهي هي

حق جي رستي ۾ هن جي ڪهو ڪاوش آهي هي

ڪٿ پنهل جا پار پچندي سور سسئي جا ڪٿي

محببتون ميهار خاطر تار ۾ ٿو هٿ هڻي

ڇت چنيسر کي رکي لپلا ٿي لپلائڻ وڻي

جو ڳڻن جي جوءِ ڇندي ڳالهون تن جون ڳڻي

سينڌري جي لاه موئل ٿي ٿو اوجاڳا ڪري

بول بيجل جو ٻڌي سورث ٿيو سڌا پري

ڪينڪي وسريون وطن جون هنڪي ويڙهيون واڙهيون

هيچ ٿيون هن جي نظر ۾ محل توڙي ماڙيون

هن ڪٿيون ۽ ڪنهن ٻڙيون هرگز نه پٺ مان ٻاڙيون

تڏ ڪي لڳل تن ۾ وطن جون تارون

جي گهري ٿو ته ٿو بهرين سر گهري سنڌ جو سڪا

پوءِ چوي ٿو لاه ڏينهن جي مٿان ڏاڙ ڏڪار

مختصر مطلب ته قصا سنڌ جا دهرائي ويو
 سڀ مجازي مان حقيقي راز سمجهائي ويو
 في الحقيقت حق سان هو پنهنجي لئون لائي ويو
 ۽ وطن جي هب جو تاڪيد فرمائي ويو

شاه جو باعث انهيءَ اعلى ۾ اعلى شان ٿيو
 ۽ زبان سنڌ تي ان جو وڏو احسان ٿيو

هي ڏيئي به نام هڪ ويو آهي جو دانا راز
 تنهن مٿي جيڪو هلي ٿيندو آهولي مرفراز
 هت ۽ هت رهندو برابر ان جو عزو امتياز
 مدح ۾ ان جي رهي ٿو ٿي غني نغم طراز

شل هلون نقش قدم تي مرد حق آگاه جي
 ۽ ٿئي حاصل هدايت شل مهاڀي شاه جي

هن وقت جناب مسرور حسن صاحب ڪمشنر حيدرآباد ڊويزن جو
 ساڳئي وقت تي شاه ثقافتي مرڪز جو پريزيڊنٽ به آهي، تنهن جي
 نڪ راءِ اها آهي ته شاه جيڪي معرفت جا ماڻڪ پکيڙي ڇڏيا آهن تن
 کي بهڙي مشابھت جي لحاظ سان مالها ٿون مڙهون وڃن. هيءَ انهي
 ڏس ۾ پهريون قدم آهي جيڪو انفرميشن ڊپارٽمنٽ جي طرفان ڪيو ويو
 آهي ۽ ڪوشش اها آهي ته هن دفع شاه اسلامي اقدار بابت جيڪي
 چيو آهي سو جي سڀ نه ته به ان جو ڪو حصو عام جي آڏو آجي.

اها دعويٰ نه آهي ته ڪو هتي سڀني جواهرن کي جوتي آدل
 آهي، پر ڪتاب جي ضخامت ۽ وقت جي لحاظ سان جيڪو ڪم ڪيل

آهي سو الهي ڏس ۾ هڪ ننڍڙي وڪ آهي ۽ جيئن مسافر منزل ۾
 پهرين قدم آهسته ڪڍي پوءِ تيز هاندو آهي، تئين اميد اهاڻي آهي ته
 جو ڪم نيڪ نيتي سان ڪندو ويو آهي سو سگهو ئي وڃي پاڻ تڪميل
 تي پهچندو.

آخر ۾ جنهن خدا رسیده بزرگ انهي راه جي رهنمائي فرمائي
 آهي ان جي حضور ۾ عقيدت جي اظهار کي ۾ سعادت سمجهيو وڃي ٿو.

شه پٺائي گهوت اي آل عليءَ جا نيڪ آل
 سڀ ولايت ۽ ڪرامت جا سريا توکي ڪمال
 جنکي احسن ٿا چون، سي شاه سڀ سريشي خصال
 سنڌ ۾ توکي چون ٿا آهين تون لالن جو لال

ٿيو خدا جي حڪم سان تنهنجو برابر اتصال

معرفت جي ماڻڪن جي وٽ ورا هيندڙ لطيف
 راز بي الدار قدرت جا سڻائيندڙ لطيف
 گهرن کي ره، هدايت جي ٻڌائيندڙ لطيف
 من کي نهڻي ٻار ٻرين جي ٻڌائيندڙ لطيف

تنهنجي لکتن جو ملڻ مشڪل ٿيو آهي مثال

شاعران سنڌ جو تون آهين افسر خوب خوب
 نقش پا تنهنجو اسان لاءِ آه رهبر خوب خوب
 تنهنجو ٿيو رمزو معافيءَ ۾ ته دفتر خوب خوب
 ٿيو عروس سنڌ وٽ هي واه زيور خوب خوب

ڇا سندس جڳ مڱ ڇا ڇا سندس جوت ۽ جمال

مرتبو حاصل وڏو ٿيو حافظ شيراز کي
 پر ڏسي ها کاش تنهنجي شعر جي انداز کي
 سوز تنهنجي کي سڃاڻي ها پر وڙي ساز کي
 تنهنجي قدمن ۾ ڦٽو پنهنجي ڪري ها ناز کي

تنهنجي زهد و اتقا جو آهي هي حاصل مال

دلتر معنيٰ ڇوان يا آهي شربت الگين
 شعر تنهنجو ٿيو شريعت جي امانت جو امين
 ڇا به آهي، آهي ليڪن مونکي ٿيو اهڙو يقين
 جيسين قائم آسمان ۽ آهي گردش ۾ زمين

تيسين اچئون ناهي ٿو سنڌي زبان تي ڪو زوال

منج تنهنجو هاه ٿو قرآن جو تفسير آه
 جنهن کان ٿئي روشن جهان گويا آه تنوير آه
 ڇا معانيءَ ۾ مڪمل ڇا سندس ظهور آه
 ويئي وڌي جنهن کان زبان سنڌ جي توفير آه

شعر تنهنجي جي سڃاڻي ڪنهن به ڪا هڪ ڪمال

تنهنجي هر هڪ بيت جو هر لفظ ٿيو الهام آه
 معرفت جو ۽ حقيقت جو منجهس پيغام آه
 الف جنهنجي ابتدا ۽ الف تي الهام آه
 يعني اول تا به آخر هڪ خدا جو نام آه

حق جي تعليم ڏاران به ان ۾ ڦيل و قال

واقمن تي ٿو جڏهين پنهنجو قلم تون وارئين
 ڪٽ پنهل ٿي هاڻ تون ٿي ڪٽ سسئي ڏيکارئين
 يا ته ليلا ٿي ڪٽي پرور اڳيان پو ڪارئين
 يا وطن جي ياد ۾ هر هر هنجھون ٿو هارئين

زخم خورده جيڪي دليون تن جو تو ڪيو الله مال

شل وطن وارن کي اهڙي ڪا سعادت اڄ سري
 تنهنجي نسخي کي اٿن هٿ ۾ ڪٿي رهبر ڪري
 آه هيئن لاريب تن تان هر مصيبت ڪر آري
 باليقين هر دو جهان ۾ تن جي جهڪر هٿ پري

تنهنجي در تي ملتجي آهي غني ٿيو خستہ حال

جنهن الاهي عشق ۾ هن سونهاري سہ جوڳي ٿي جبل جهاڳيا سامونڊي
 سفر ڪيا ۽ تڙ ٽڪيا ۽ ڇھو ته

اول آخر آھ ھلئون مولڪي هوت ڏي

سو لوٺ هن لهنجي تي پھتو ته

عاشق معشوقن جي وٺي ويھ ڳري
 جم ورچي ڇڏين منڊي دوست دري
 ڏيندا هڪي ٻاجھ جي، ويند ۽ ٺپ ٿري
 اسان تان نه سري، توڪيئن سري سهرين

* * *

عاشق معشوقن جو وٺي ويھج ھير

اچي پڇند ۽ ٻاڻهين، ٻرتا ٻري ٻير
پلائن سندنو ٻير، رهبر ٿيند ۽ راه م

عاشق معشوقن جو وٺي ويهڃ ۽
اچي پڇند ۽ مڀرين لهند ۽ سر مڀر
پلائي ۽ جو ٻير رهبر ٿيند ۽ راه م

عاشق معشوقن جو وٺي ويهڃ دڪاڻ
هڃ پيش ٻرين جي ٻئي وجهي پاڻ
ٽه تون تنين سان، سدا رهم سرخرو

عاشق معشوقن جو وٺي ويهڃ گهٽ
جم ورچي ڇڏين موڪي ۽ سندنو مٽ
ڪري سرجي ست، پيچ ڪي ٻياليون

عاشق معشوقن جو وٺي ويهڃ رند
پياريند ۽ پاڻهي مڀخاني جو مند
ڪيم ڪڍج تون ڪنڌ اوڏو ٿي آن ڪي

۽ آخر دوست جي ديدار جو آميدوار ٿي چوي ٿو

توجهن جي تات تن ٻڻ آهي تنهنجي
فاڌڪروني اذڪرڪم اي پروڄ هات
هٿ ڪاتي ڪڙ وات ٻڻ ٻرين جي

عاشقن الله جي سدا وائي وات
فاڌڪروني اذڪرڪم تن م اها تات
الهيءَ کان ڪنهن ساعت، سڄڻ ويل نه وسري

۽ ۱۰ الھن پٺڻ کان پوءِ جي وجود ۾ وڙائين ته منهنجي ھل ۽ ۱۱
نگاهن ڏسي ورتو ته -

۱۲ ۽ ۱۳ اقرب الھ من ھبل الوريد -

۱۴ فرمايائون ته ۱۵ -

طالب ڪثر منہ سر رومي چھو آھي

تاڙي جي لاهي ته منجهم مشاهدو ٿئي

* * *

طالب ڪثر منہ سر ايء رومي جي اوطاق

جي پھي در فراق ته منجهم مشاهدو ٿئي

* * *

ووڙيم سڀ وٽان پارڪارڻ جت جي

والله بڪل شيءِ محيط ايء آرهائيء اھچاڻ

سڀ ۾ پنھون ھاڻ ۽ ٻيوناهه ٻروچ ري

* * *

جان پھي ڏنم ھاڻ ۾ ڪري روح رھان

تان لڪو ڏونگر ڏيھ ۾ نڪاڪھچين ڪاڻ

پنھون ٿيس ھاڻ ۽ سسئي تان سور هوا

* * *

پر گھر پاسو ڪري پچ پريان ڪر ھاڻ

سو تان توڻي ساڻ جھ لھ جفا ٿون ڪرھن

* * *

شل الله تعاليٰ سڃڻي ڪي اھا هدايت ڏي جواسين انھيء ٻار ٻري

ھاديء جي هدايت تي ھلون ۽ ثواب دارين حاصل ڪريون -

پٽ شاه ۽ شاه لطيف جي ورسجي جي موقعي تي محفل موسيقي .

درگاه شریف جو اندروني منظر ڊويزنل ڪمشنر ۽ ٻيا آفيسر مرمت جي
ضرورتن جو جائزو وٺي رهيا آهن.

حصہ نظم

سلام عقیدت

السلام اي شاعر مشرق سلام السلام اي صاحب عالي مقام
السلام اي اوليائن جا امام السلام اي پاڪ ذات و پاڪ نام

ڪامل و اڪمل ولي توتي سلام

نا زش آل علي توتي سلام

مالڪ صبر و رضا توتي سلام رهبر راه بقا توتي سلام

مخزن مهر وفا توتي سلام مصدر صدق صفا توتي سلام

تابع حڪم خدا توتي سلام

شاگرد رنج و هلا توتي سلام

چاره ساز بيڪسان توتي سلام ياور در ماندگان توتي سلام

تاجدار عاشقان توتي سلام سنده جا روح روان توتي سلام

بهر حڪمت جي شناور تي سلام

معرفت جي پاڪ دفتر تي سلام

پاسبان قصر و ايمان تي سلام رهنما راه عرفان تي سلام

مظهر انوار يزدان تي سلام پيڪر تصوير قرآن تي سلام

السلام اي دين احمد جا نقيب

السلام اي مير مرسل جا حبيب

راه حق جا رهنما توتي سلام صاحب جود و سخا توتي سلام

منبع فضل و عطا توتي سلام صدر اعظم صوفيا توتي سلام

السلام اي راز حق جا راز دار

السلام اي شاعري جا شهر يار

محسن سندي زبان توتي سلام باغ سنده جا باغبان توتي سلام

علم جا گوهر گران توتي سلام واعظ جا دويان توتي سلام

نازش بزم سخن توتي سلام

زينت هر انجمن توتي سلام

نذر عقیدت

اي طلبگار حقيقت معرفت جا رهنما
 شهر ڀٽائي گهوت سهڻا مرحبا صد مرحبا
 سنڌ کي ٿيو ناز آهي شاه تنهنجي ذات کي
 فخر انهيءَ ناز تي ڪريان اهو بلڪل بجا
 دفتر معنيٰ جو گويا بحر بي پايان تون
 ڇا ڪريان تعريف تنهنجي اي سخنور سنڌ جا
 تون ولين هر ولي سرتاج صوفين جو چوان
 سا زبان آهي ڪٿي پوري ڪري تنهنجي ثنا
 صفح دنيا تي رهندو تنهنجي تقوىٰ جو مثال
 صابر و شاکر آلهيءَ تي جا خدا جي ٿي رضا
 معرفت جي بزم تو کان ٿي سدا سينگاريل
 حق جي تعليم ڏيئي تو ڪيو حق آشنا
 شعر هر ندرت شعاريءَ جو ٿيو توکي ڪمال
 همسريءَ جي ڪوڪري دعويٰ ته ٿي ڪوڙي آها
 نفس جي لفسانوت نابود ٿي هن کان ٿي
 عشق جا شعلا آڻن ۽ ناس ٿي حرص و هوا
 تو من دل کي ڀٽائي سون خالص جو مثال
 شعر تنهنجو شاه سچ ۽ آهي نسخہ ڪيميا
 وير ۽ ويڇا وڃائي دل منجهان دوئي ڪڍي
 صلاح ڪل جا ڪل سڀي ثابت ٿي هن مان صفا

سمجھ ڪهڙي؟ جا نه سمجھي شاه تنهنجي شعر کي
سمجھ وارن کي ٿئي هن مان ٿي حاصل رهندي

جي ڪري جاڙون جبل ته به تنهنجي منزل ڪيچ ٿي
تنهنجي پيرن کي ڪري پانهون نه سگهيا ڏاڪڙا

وس مارئي ۾ ٻڌائين داستان حبالوطن
ٿيو اشارو آه، ان ۾ سڀ وطن تان ٿيو فدا

عشق جي دريا جو آهي تو ڏٺو سهڻو مثال
ٿيو مرڻ حق پر ٻڌي جا تو چيو ٻيڻا ٿيا

راه جو ريجهن رسڻ ڇا سو چنيسر ۾ چٽو
جن رسايوراء کي سي ڪيئن رلي رڻ ۾ پيا

سين سائل ۾ سڻايا سور تو صورت، مندا
مثل مومل جي رهين ٿو عشق ۾ اڳرو سدا

ڪٿ پساو هاڻ تو نوريءَ سڏو آهي نياز
سو ٻڌائي عجز آزي مان ٿئي ٿو ڇا عطا

سند وارن تي اهو تنهنجو وڏو احسان آه
آه ٿيو سنڌي زهان کي تو کان ٿي حاصل بقا

شاه ٿي تعليم تنهنجي هڪ بهار بي خزان
تر و تازه ٿي رکي جا سند جو گلشن سدا

معدن حڪمت جو آهين شاه تون ٿي ڪانڪن
گنج تنهنجي ۾ ڏنم گوهر هزارين بهي بها

تنهنجي بيتن ۾ ڀريل تفسير ٿيو قرآن جو
فيصور جنهن کان هزارين شاه ٿيا توڙي گدا

در حقيقت معجزِي کان پي مٿي تنهنجو ڪلام
ڪنهن به شاعر کان ادائي ڪين جا تنهنجي ادا

فهم انساني سڃاڻي شاه تنهنجو شان ڪين
سا خبر آهي خدا کي در حقيقت آهين جا

من مهابي مهر تنهنجي مينهن منهنجون مديون
در خدا جي آه منهنجي با ادب هيءَ التجا

قابل تعظيم هي در قابل تڪريم تون
جي غني سڏجن آهي پي هت ٿيا آهن گدا

هديم عقيدت

شاعران سنڌ جو تون آهين رهبر يا لطيف
صوفين ۾ ڪونه ڪو تنهنجي برابر يا لطيف

عاشقان حق جو تون آهين افسر يا لطيف
آهين بحر علم جو تون ئي شناور يا لطيف

سنڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪونه همسر ها لطيف

چو ئه ٿئي نازان توتي سنڌ ۽ سنڌي زهان
بغش جنهنڪي آه، ٿيو تو کان حيات جاودان

جي نه پيدا راز مخفي جا ٿين ها راز دان
گنج حڪمت مان ڪڍي ها ڪير گوهر يا لطيف
سنڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪونه همسر يا لطيف

* * *

شعر ۾ هاريڪ لکن ٿي رسي تنهنجي نگاه
تنهنجي تلميحن اشارن تي چوي دل واه واه
شاعريءَ جي مملڪت جو تون برابر بادشاه
آسمان علم جو اڪمل تون اختر يا لطيف
سنڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪونه همسر يا لطيف

* * *

شعر تنهنجي جو مٿانهون هن ڪري ٿو مرتبو
جو ڪلام پاڪ ۾ تنهنجو ڪهو تفسير تو
عبد ۽ معبود جو توکان تفاوت ٿيو چئو
راز جي قدرت رکيا تون تن جو ماهر يا لطيف
سنڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪونه همسر يا لطيف

* * *

علم عرفان جي حقيقت ڪي ڪيو تو ارملا
آه، ڇا راز تصوف تنهنڪي تو ڪوليو صفا
سا مٿائي صاف جيڪا ٿي شرع جي اقتدا
نڪتہ تحقيق جو تون لکن ڀرور يا لطيف
سنڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪونه همسر يا لطيف

طالب تحقيق خاطر راهبر تنهنجو ڪلام
 ابتدا نام خدا سان آهي عبرت اختتام
 ٿو پڙهي دل سان پرائي فيض هن مان خاص عام
 حق جي تعليم سان پر تنهنجو دفتر يا لطيف
 سنڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪون همسر يا لطيف

* * *

زهدو تقوىٰ ۾ ملڻ آهي عبث تنهنجو مثال
 خوش رهين هر حال ۾ توڙي ٿيو جي خستہ حال
 تو قبوليو ڪين ڪي دنيا سندن مال و منال
 سور ۽ سختيون پسند ڪيا پنهنجي خاطر يا لطيف
 سنڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪون همسر يا لطيف

* * *

سنڌ ۾ تون جين ۽ ٿين والي ولايت جو ڌڻي
 ٿين ۽ ڪو آهي ٻيو ڪامل ڪرامت جو ڌڻي
 باليقين تو بعد ۾ آيو ڪو هدايت جو ڌڻي
 ٿيا طريقت جا طريقا تو کان ظاهر يا لطيف
 سنڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪون همسر يا لطيف

* * *

جنهن امارت کي ڦٽو ڪو تون آهو آهين امير
 بادشاهي ۽ ڪان مٿي ڪنهن مرتبي وارو فقير
 رهبر عالم چوان توکي چوان ٿو دستگير
 تون خدائي حڪم جو ٿيو آهين مظهر يا لطيف
 سنڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪون همسر يا لطيف

ڪير آهي جيڪو پنهنجي سر جي قرباني ڪري
ڪير آهي جو اچي ڏڙ ڪي اڏي ٿي ٿو ڌري
ڪامندي ڪوري ۾ آهي ڪير جنهنجي دل ڌري

تو سوا ڏسجي نه ڪو اهڙو ٿو ڏهر يا لطيف
سند ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪونه همسر يا لطيف

* * *

ڪير آهي جو گهڙي ڪن ۾ ٿو گهاتوءَ جي مثال
ڪا پڙين ڏاران وڃائي ڪير پنهنجو روئي حال
آهي وڻجارن سوا ٿي زندگي جنهنجي وصال

منهن خدا جو سو ته تون داتا جو دلبر يا لطيف
سند ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪونه همسر يا لطيف

* * *

ديس ڌارئين ۾ رهين ٿو ويس مارئي جو وٺي
قيمد ۾ جا بيمد ۾ ساڳي آها سختي سٺي
جان پنهنجيءَ تي جلائي بره واري تو ٻئي

هر ڪڍي تو ڪين هرگز پاڻ ٻاهر يا لطيف
سند ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪونه همسر يا لطيف

* * *

هر گهڙي توکي ڏسان ٿو سوز ۽ ساڙي ۾ تون
رات جو راڻي جي خاطر روج ۽ راڙي ۾ تون
ڏينهن جو هڪلون ڪندو هلندو هليڻ هاڙي ۾ تون

ساڻ سورن جا ڪٿي ڏور يا تو ڏولگر يا لطيف
منڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪون همسر يا لطيف

* * *

لعل تي لپلا وڃايو ورنه ورسايس وري
هار تي هر کي ته تنهنکي سور ۽ سختي مري
ڪپرتون ڪارون ڪندي منڌ نيٺ ويئي آت مري

تو ٿم روئي پنهنجو ريجهايو چنيسر يا لطيف
منڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪون همسر يا لطيف

* * *

ڪير آهي ساز تي سر چي ڏٺو جنهن سر اچي
سور سورث جان ڪٿي سو پاڻ ٿيو پختو پڇي
ٻول ٻيجل سان بدل تي مرد ٿي بيٺو مڇي
جيئن ته مون چاچي ڏٺو سو تون دلاور يا لطيف
منڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪون همسر يا لطيف

* * *

دور تنهنجو شان آهي عقل کان ادراڪ کان
ڪيئن پلا تعريف تنهنجي ڪو ڪري سگهندو بيان
عام توکي عام لفظن ۾ ڪري ٿو ٻيو عيان

مرتبو تحقيق ڄاڻي تنهنجو داور يا لطيف
منڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪون همسر يا لطيف

دل منجهان اهڙي صدا نڪري ٿي منهنجي بار بار
 معرفت جي مٺي منجهان ڪا سرڪ تون ساڻي ٻياري
 ٿي وڃان مدهوش، مدهوشيءَ ۾ پسجي جلوه يار
 تون عطا ڪر منهنجي دل کي اهڙو اوجر يا لطيف
 سنڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪو به همسر يا لطيف

* * *

اي ”غني“ دل سان چؤ تنهن نڪت ٻرور تي سلا
 طالب - حق بي رڀا محبوب - ڊاور تي سلام
 جو مڃي صاحب سخا جو اهڙي سرور تي سلام
 بي بدل عالم، ولي، سهڻا سخنور يا لطيف
 سنڌ ۾ تنهنجو ڏسان ٿو ڪو به همسر يا لطيف

باهتمام جي - اي - مجدي سرنٽينبلٽ مغربي پاڪستان
گورنمينٽ پريس ڪراچي ۾ ڇپيو ۽
ڊائريڪٽر محڪم اطلاعات، مغربي پاڪستان، حيدرآباد
رهجن طرفان شايع ڪيو ويو.

درگاہ شاہ عبد الطیف پٹاوی

درگاہ شاہ عبد الطیف پٹاوی